

Tartalom

Bevezetés	2
Összefoglalás	2
1. Az élelmiszer-gazdaság fogalma, jelentősége.....	3
2. Mezőgazdaság.....	10
2.1. A termelés keretei, típusai, erőforrásai	10
2.1.1. Természeti adottságok	10
2.1.2. A termelés szervezeti keretei	11
2.1.3. Földhasználat	14
2.1.4. Munkaerő-felhasználás	16
2.2. A termelés méretei, koncentrációja.....	18
2.3. Strukturális, ágazati jellemzők.....	21
2.3.1. Strukturális jellemzők (a mezőgazdasági számlarendszer alapján).....	21
2.3.2. A mezőgazdasági termelés jellemzői, terméseredmények.....	22
2.4. A gazdaságok nem mezőgazdasági tevékenysége.....	29
3. A mezőgazdaság mint az élelmiszeripar alapanyag-termelője.....	29
4. Élelmiszeripar.....	34
4.1. Szerepe, súlya.....	34
4.2. Strukturális jellemzők.....	34
4.2.1. Termelési érték, értékesítés	34
4.2.2. Foglalkoztatás, beruházás	37
4.2.3. Szervezeti háttér.....	40
4.3. Fontosabb élelmiszeripari ágazatok jellemzői	42
4.3.1. Húsfeldolgozás	42
4.3.2. Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás.....	42
4.3.3. Növényi, állati olaj gyártása.....	43
4.3.4. Tejfeldolgozás	43
4.3.5. Malomipari termék, keményítő gyártása.....	43
4.3.6. Pékáru, tésztafélék gyártása	44
4.3.7. Egyéb élelmiszerek gyártása	44
4.3.8. Takarmány gyártása, italgyártás, dohánytermék gyártása.....	44
Forrásjegyzék	45

Bevezetés

Az Alföld az ország legnagyobb tájegysége. Kedvező természeti adottságai alkalmassá teszik arra, hogy az ott élők szükségletein felül az ország más területeit és a külföldi piacokat is ellássa jó minőségű élelmiszerrel. Az előállításból képződő minél nagyobb hozzáadott érték eléréséhez a térség mezőgazdaságának és az arra épülő élelmiszeriparnak a szoros együttműködése szükséges.

Kiadványunkban az Alföld élelmiszer-gazdaságát mint a térség mezőgazdaságának és élelmiszeriparának együttesét pozicionáljuk az ország élelmiszer-gazdaságán és az Alföld gazdaságán belül. Bemutatjuk a tájegység mezőgazdasági adottságait, illetve az Alföld agráriumának kereteit, szerkezetét. A felvásárlási adatok segítségével főbb árunövényenként és állati termékenként vizsgáljuk azt, hogy a térség mezőgazdaságának kínálata és az élelmiszer-feldolgozók kereslete mennyire fedí egymást. Áttekintjük az Alföld élelmiszeriparának termelési, foglalkoztatási és szervezeti jellemzőit, kitérve az alágazatonkénti jellemzőkre.

Kiadványunkban Alföld alatt Észak- és Dél-Alföld megyéit (Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun, Békés, Csongrád) együttesen értjük.

Összefoglalás

- Az ország élelmiszer-gazdasági bruttó hozzáadott értékének négytizedét az Alföld adta 2013-ban. A térség hozzájárulása lényegében nem változott az ezredforduló óta. Mezőgazdasága az ország mezőgazdasági teljesítményéhez ennél nagyobb mértékben (45%-kal) járul hozzá, ugyanakkor élelmiszeriparának súlya (32%) valamivel kisebb.

- Az élelmiszer-gazdaságnak az Alföld gazdaságán belüli súlya (az országoshoz hasonlóan) csökkenő, 2000–2013 között 18-ról 14%-ra mérséklődött. Ez az arány permanensen több mint kétszerese az országosnak.

- Az ágazat foglalkoztatási szerepe az alkalmazottak száma alapján az Alföldön belül nagyobb a gazdasági súlyánál, 2013-ban 15% volt. A mezőgazdaságban jelen lévő jelentős számú önálló vállalkozót és alkalmi munkavállalót is figyelembe véve még nagyobb a jelentősége.

- Az Alföld élelmiszer-gazdasága a beruházásokból a gazdasági teljesítményénél nagyobb arányban részesedett 2013-ban, ugyanakkor a külföldi tőke és a kutatási-fejlesztési ráfordítások jelenléte mérsékeltebb az ágazatban.

- A térség mezőgazdaságának kiterjedt szervezeti hátterét mutatja, hogy a 2013. évi agrárcenzus adatai szerint a hazai mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek négytizede, az egyéni gazdaságok fele alföldi volt.

- Az Alföld termőterületének 66%-a szántó, 13%-a gyeperdő, 1,7%-a gyümölcsös, és Bács-Kiskun megyében számottevő a szőlő aránya is. Az erdő kivételével valamennyi művelési ág lakosságszámhoz viszonyított nagysága meghaladja az országost. 2014-ben Magyarországon Hajdú-Bihar megyében volt a legmagasabb a szántóföld eladási átlagára.

- Egy gazdasági szervezetre az Alföldön átlagosan 239 hektár, egy egyéni gazdaságra 5,6 hektár mezőgazdasági terület jutott 2013-ban. Az egyéni gazdaságok átlagos birtokmérete nagyobb az országosnál (a gazdasági szervezeteké nem tér el jelentősen). Egy állattenyésztésben valamilyen szinten érintett alföldi gazdasági szervezet állategységben számolva átlagosan 200, egy egyéni gazdaság 2,4 állatot tartott, 49-cel, illetve 0,5-tel többet, mint országosan.

- A mezőgazdasági számlarendszer adatai alapján az Alföld hozzájárulása a legtöbb mezőgazdasági termékcsoporthoz nagyobb, mint a mezőgazdasági területéből való részesedése, különösen magas a kertészeti termékeknél (69%). A hazai régiók közül Dél-Alföldön jut átlagosan a legmagasabb mezőgazdasági kibocsátás egy hektár mezőgazdasági területre.

- Az Alföld szántóföldi növénytermesztésének összetétele viszonylag homogén. A gabonafélék túlsúlya (63%-os területi aránya) jellemző, emellett jelentős területet foglal el a napraforgó is, és az országban csaknem kizárólag itt termesztenek dohányt.

- Az Alföldnek kiemelkedő (a 2013. évi termésmennyiség alapján 83%-os) szerepe van a hazai zöldségtermesztésben. Egyes termőközetekben az egy-egy zöldségféle termesztésére szakosodott termelők az országos mennyiség meghatározó részét állítják elő. A térség gyümölcsstermesztése hasonlóan jelentős, elsősorban a törzsös gyümölcsösöké (alma, meggy, őszibarack, szilva). Az ország szőlőterületének egyharmada található az Alföldön, amelynek túlnyomó része Dél-Alföldön (elsősorban Bács-Kiskun megyében) koncentrálódik.
- A legnagyobb állattartó megyék alföldiek: a főbb haszonállatfajok (szarvasmarha, sertés, juh, tyúk) állományának számottevő részét (43–69%-át) tartják az alföldi gazdálkodók, illetve a víziszárnyasok túlnyomó részét is a térségben nevelik.
- Az élelmiszeripari vállalkozások 2014. évi székhely szerinti felvásárlási adatai alapján a gabonafélék nagy része tájegységen belül kerül feldolgozásra. Ugyanakkor a helyben termelt ipari növények közül a cukorrépat teljes egészében, a burgonyát részben az Alföldön kívül dolgozzák fel. Egyes növények (pl. dohány, szója, fűszerpaprika) feldolgozását az országban csak alföldi székhelyű szervezetek végezték, és tevékenységükhöz az alapanyagot is zömében a tájegységen belülről szerezték be.
- A feldolgozó kapacitások hiányát jelzi, hogy a nagyrészt Alföldről származó zöldségfélék jelentős része nem alföldi székhelyű szervezetekhez kerül feldolgozásra. A gyümölcsfélék esetében változatosabb a kép. A legnagyobb volumenű alma felvásárlása és feldolgozása túlnyomórészt az Alföldön, azon belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében történik. Ugyanakkor a meggy és a szilva jelentős részét tájegységen kívül dolgozzák fel.
- A helyi feldolgozók sertésből és pulykából Alföldön kívülről is vásárolnak fel. Az Alföldre koncentrálódó kacsá- és libaállomány feldolgozása ugyancsak a térségben történik. A juhokat nagy volumenben élőállatként exportálják.
- Az Alföld a hazai élelmiszeriparban is hagyományosan jelentős szerepet játszik. 2013-ban az alföldi székhelyű élelmiszeripari főtevékenységű vállalkozások állították elő az ország élelmiszeripari termelési értékének 34%-át.
- Az Alföld élelmiszeripari termelési értékének 41%-át a húsfeldolgozás adta 2013-ban. A többi ágazat súlya jóval mérsékeltebb, közülük a legnagyobb a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, 12%-os aránnyal. Az előbbi két ágazat az országos ágazati produktum egyenként több mint felét adta.
- Az Alföld élelmiszeripari teljesítményének közel kétharmada Dél-Alföldről származik. A növényi, állati olaj termelése, a húsfeldolgozás, az egyéb élelmiszer gyártása és az italgyártás területén ennél is erősebb a dél-alföldi koncentráció. Az észak-alföldi vállalkozások a gyümölcs-, zöldségfeldolgozásban, a takarmánygyártásban, a malomipari termék, keményítő gyártásában és a dohánytermék gyártásában töltenek be a dél-alföldinél nagyobb szerepet.
- Az alföldi élelmiszeripari vállalkozások többségében hazai piacra értékesítenek. Egyedül a zöldség-, gyümölcsfeldolgozás ágazat exportja haladja meg lényegesen a belföldi eladásokat.
- Az Alföld élelmiszeriparában alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 2013-ban 175 ezer forint volt, ami alacsonyabb az Alföldre jellemző feldolgozóipari és nemzetgazdasági átlagnál. A kereset az országos élelmiszeripari átlagnál 12%-kal volt kevesebb, és az elmaradás minden ágazatra jellemző volt.
- A mintegy 2000 alföldi székhelyű, működő élelmiszeripari vállalkozás legnagyobb része pékáru, tésztafélék gyártása, valamint italgyártás főtevékenységű mikrovállalkozás volt 2013-ban. Ugyanakkor a legnagyobb élelmiszeripari foglalkoztatók döntően húsfeldolgozást végeztek.

1. Az élelmiszer-gazdaság fogalma, jelentősége

Élelmiszer-gazdaság alatt a mezőgazdaságot és a mezőgazdasági alapanyagokat fogyasztható terméké feldolgozó élelmiszeripart együttesen értjük. Egyes lehatárolások a két terület kapcsolatát tágabb összefüggésben értelmezik, a hozzájuk illeszthető beszerzési, értékesítési és egyéb szolgáltatási tevékenységeket is a rendszer részeként definiálják (pl. agrobiznisz). Kiadványunkban az egyértelmű

lehatárolás és a megfelelő területi bontású statisztikai adatok hozzáférhetősége miatt a szűkebb tartalmú fogalmat használjuk.¹

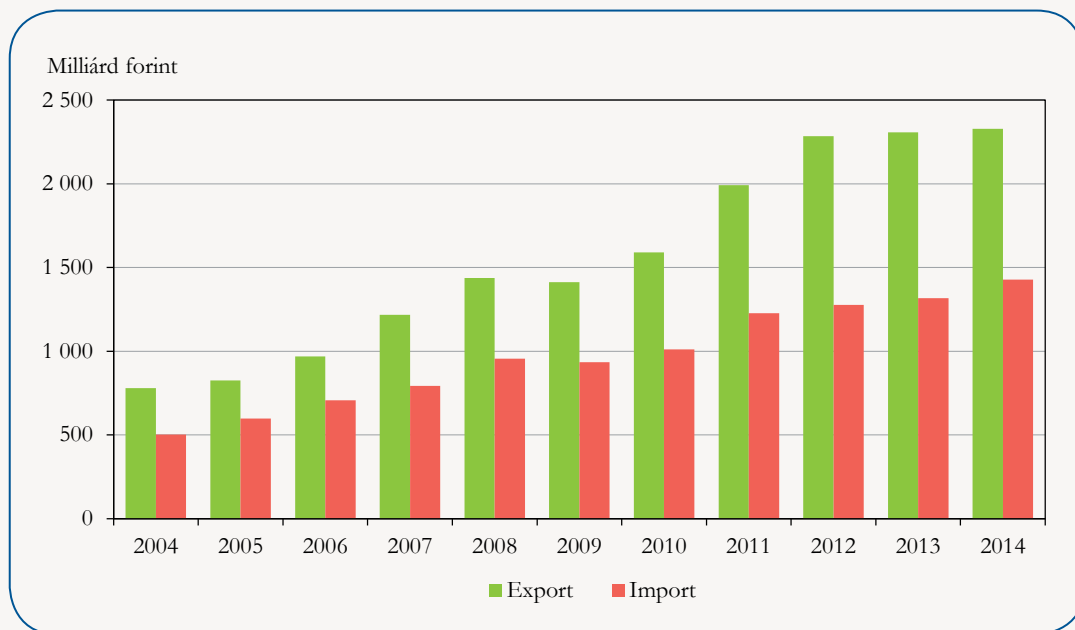
Jelentőségét a lakosság egészséges étellel való ellátásán, foglalkoztatási szerepén túl a térség gazdasági teljesítményéhez való hozzájárulása adja. Az Alföld kedvező mezőgazdasági adottságaiból kiindulva kívánatos, hogy a mezőgazdasági termékek minél nagyobb hányadát a helyi élelmiszeripar dolgozza fel, vagyis a feldolgozásból eredő hozzáadott érték minél inkább az Alföldön képződjön, növelve ezzel a foglalkoztatást és a helyben élők jövedelmét.

Az Alföldön megtermelt, különböző feldolgozottságú mezőgazdasági, illetve élelmiszeripari termékek jelentős része a helyi igények kielégítésén túl hazai vagy külföldi felhasználókhöz, fogyasztókhöz kerül. Ugyanakkor az alföldi termékeknek mind a külföldi, mind a hazai piacokon (beleértve a helyben folyó kereskedelmet is) versenyeznie kell a máshonnan származó árukkal.

Az országos szinten rendelkezésre álló **külkereskedelmi** adatok alapján a mezőgazdasági eredetű termékek (az élelmiszer, italok és dohány termékcsoport és a nyersanyagok áruféjezetbe sorolt mezőgazdasági eredetű nyersanyagok) együttes export árbevétele 2328 milliárd forintot tett ki 2014-ben, ami az ország teljes árukivitelének 8,9%-a. Az ugyanilyen termékcsoportba tartozó áruk importja szintén viszonylag jelentős, 1428 milliárd forint értékű volt, a teljes árubehozatal 5,9%-a. Így a magyar gazdaság 900 milliárd forintnyi exporttöbbletet realizált mezőgazdasági eredetű termékekből.

1. ábra

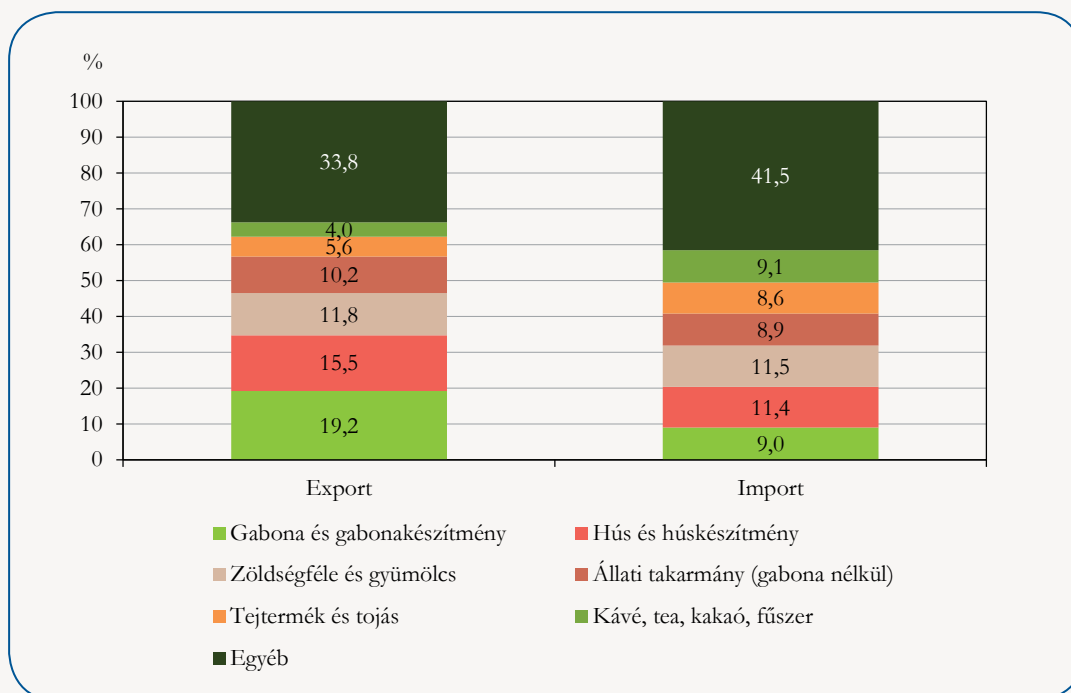
Mezőgazdasági eredetű export és import

A mezőgazdasági eredetű termékeknek mind a kiviteli, mind a behozatali tendenciája növekvő, azonban termékszerkezetük alapvetően stabil. A forintban számított értékadatok alapján exportjuk legnagyobb részét a gabona és gabonakészítmény (19%), a hús és húskészítmény (16%), a zöldségféle és gyümölcs (12%), valamint állati takarmány (10%) áruféjezetbe sorolt termékek adták 2014-ben. Importjuk szerkezetében nagyságrendileg hasonló (9–12%) a zöldség és gyümölcs; a hús és húskészítmény; az egyéb táplálkozásra alkalmas termék és készítmény; a kávé, tea, kakaó, fűszer; a gabona és gabonakészítmény; az állati takarmány, valamint a tejtermék és tojás termékcsoportok aránya.

¹ A TEÁOR'08 alapján „A Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás halászat” nemzetgazdasági ág, „10 Élelmiszergyártás”, „11 Italgyártás” és „12 Dohánytermék gyártása” alágak.

A mezőgazdasági eredetű export és import szerkezete, 2014

A legtöbb mezőgazdasági eredetű termékcsoporthoz külsőkereskedelmi egyenlege pozitív, ugyanakkor például az olajok és zsírok, a kávé, tea, kakaó, fűszer, valamint az ital és dohány import értéke meghaladja az exportét, és a tejtermék és tojás termékcsoporthoz aktívuma is viszonylag alacsony relatív nagy forgalom mellett.

A hazai mezőgazdasági eredetű termékek exportja jellemzően kiegyenlítően, több országba irányul, miközben a behozatal kevesebb országból és koncentráltabban történik. A magyar kivitel legnagyobb része (84%-a) az Európai Unió országaiba kerül, a fennmaradó export javarészt más európai országokba (főleg Oroszországba és Ukrajnába) és Ázsiába jut. Az import esetében még jelentősebb (94%) az uniós súlya. Kiemelkedő partnerünk Németország, ahová a mezőgazdasági eredetű export 14%-a irányul, mindemellett a behozatalunk 21%-a onnan érkezik.

Az **Alföld országos élelmiszer-gazdaságon belüli súlya** a bruttó hozzáadott érték alapján 40% körüli, 2013-ban 41% volt. Ebben az ezredforduló óta nem következett be lényeges változás. Az Alföld mezőgazdaságának az ország mezőgazdasági teljesítményéhez való hozzájárulása ennél nagyobb (45%), de elmarad a 2000. évitől. Élelmiszeripara az ország élelmiszeriparán belül egyre nagyobb arányú (2013-ban 32%-os volt). Szembetűnő a mezőgazdaságnak az élelmiszeriparnál jóval nagyobb hozzájárulása az országoshoz. Ez részben abból adódik, hogy az Alföld mezőgazdasága által előállított alapanyagot jelentős részben más térségek élelmiszeripara dolgozza fel, illetve az alföldi élelmiszergyártók termékszerkezete, termelése alacsonyabb hozzáadott érték tartalmú. (A különbséghez egyéb tényezők is hozzájárulnak, mint például a mezőgazdaság eltérő termékszerkezetéből adódóan a nyersanyagként felhasznált mezőgazdasági termékek különböző aránya, vagy a térségi ágazati bérkülönbségek.)

Az Alföld élelmiszer-gazdaságán belül a mezőgazdaság szerepe a nagyobb (73%), az élelmiszeriparé 27% a bruttó hozzáadott érték alapján.

1. tábla

Az élelmiszer-gazdaság bruttó hozzáadott értéke és gazdasági súlya, 2013

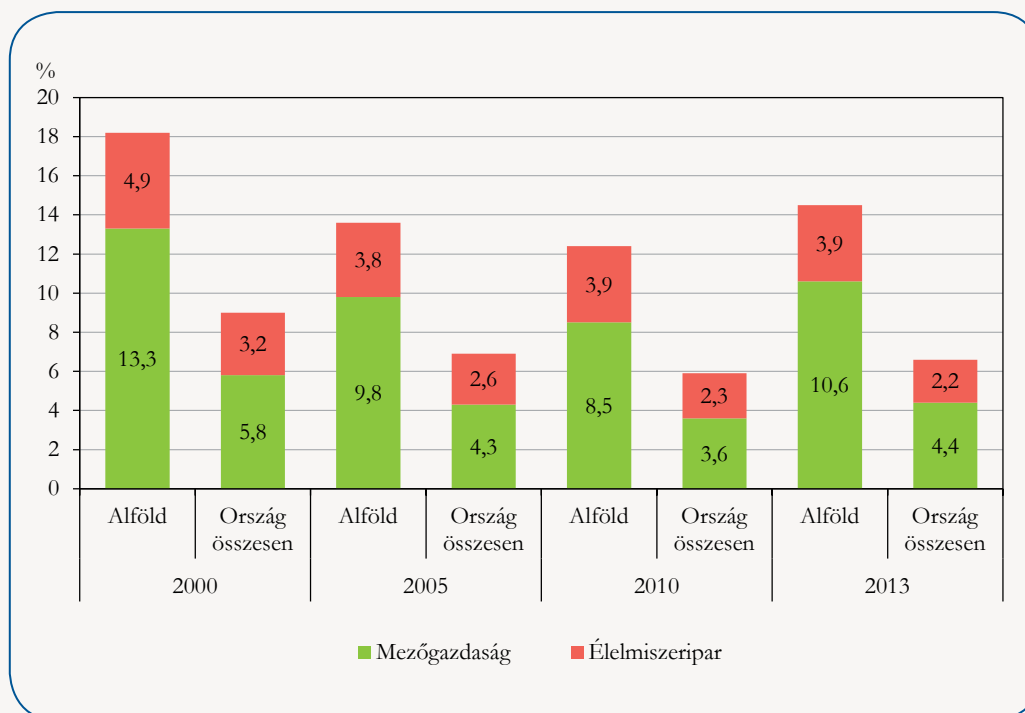
Megnevezés	Hajdú-Bihar	Jász-Nagykun-Szolnok	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Bács-Kiskun	Békés	Csongrád	Dél-Alföld	Alföld összesen	Ország összesen
	megye				megye					
Összesen										
Milliárd forint	132,6	78,9	103,3	314,8	159,6	103,0	93,9	356,5	671,3	1 659,4
A térség gazdaságán belüli arány, %	13,4	12,3	13,4	13,1	16,6	19,5	12,3	15,8	14,4	6,6
Az ország élelmiszer-gazdaságán belüli arány, %	8,0	4,8	6,2	19,0	9,6	6,2	5,7	21,5	40,5	100
Ezen belül: mezőgazdaság										
Milliárd forint	106,9	60,7	75,3	242,9	95,6	85,7	67,3	248,6	491,5	1 098,8
A térség gazdaságán belüli arány, %	10,8	9,4	9,8	10,1	9,9	16,2	8,8	11,0	10,6	4,4
Az ország mezőgazdaságán belüli arány, %	9,7	5,5	6,9	22,1	8,7	7,8	6,1	22,6	44,7	100,0
élelmiszeripar										
Milliárd forint	25,7	18,2	28,0	71,9	64,0	17,3	26,6	107,9	179,8	560,6
A térség gazdaságán belüli arány, %	2,6	2,8	3,6	3,0	6,7	3,3	3,5	4,8	3,9	2,2
Az ország élelmiszeriparán belüli arány, %	4,6	3,2	5,0	12,8	11,4	3,1	4,7	19,3	32,1	100,0

Az Alföld két régiója közül Dél-Alföld hozzájárulása az ország élelmiszer-gazdasági bruttó hozzáadott értékéhez valamivel nagyobb (22%) Észak-Alföldénél (19%). A két régió közötti különbség az élelmiszer-gazdaság mindkét ágában jelen van, és az élelmiszeripar vonatkozásában a nagyobb, ahol a különbség növekvő. A differenciát elsősorban Bács-Kiskun megye emelkedő élelmiszeripari részesedése okozza (2013-ban az országos érték 11%-át, közel kétszer akkora részét adta, mint 2000-ben), miközben a többi alföldi megye aránya jóval kisebb, és (Szabolcs-Szatmár-Bereg kivételével) csökkenő. A Bács-Kiskun megyei élelmiszeripari GDP 2013-ban 3,7-szerese volt a legalacsonyabb értékkel rendelkező Békés megyeinek. A mezőgazdaság esetében kiegyenlítettebb a gazdasági teljesítmény megyénkénti megoszlása. A legmagasabb Hajdú-Bihar megyei érték 1,8-szorosa volt a legkisebb Jász-Nagykun-Szolnok megyeinek.

Az élelmiszer-gazdaság nemzetgazdaságon belüli súlya az országban és az Alföldön is mérséklődött 2000–2013 között. Alföldi viszonylatban a **térség bruttó hozzáadott értékéhez való hozzájárulása** 18-ról 14%-ra esett vissza. Mindkét ágának térségen belüli súlya csökkent, a mezőgazdaságé 11%-ra, az élelmiszeriparé 3,9%-ra. A változások mellett az élelmiszer-gazdaság súlya az Alföld gazdaságán belül több mint kétszerese az országosnak.

3. ábra

Az élelmiszer-gazdaság hozzájárulása az Alföld és az ország bruttó hozzáadott értékéhez

Az Alföld két régiója közül Dél-Alföld gazdaságán belül képvisel valamivel nagyobb súlyt az élelmiszer-gazdaság (a mezőgazdaság és az élelmiszeripar egyaránt). Dél-Alföldön belül Békés megyében a legmarkánsabb arányú az ágazat, a megye gazdasági teljesítményének közel ötödét adta 2013-ban. Ez nagyrészt a mezőgazdaság kiugróan nagy (16%-os) szerepével magyarázható. Az élelmiszeripar Bács-Kiskun megye gazdaságán belül képviseli a legmagasabb (6,7%-os) arányt.

Az élelmiszer-gazdaság **foglalkoztatási szerepe** az alkalmazásban állók száma alapján nagyobb gazdasági súlyánál. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy a mezőgazdaságban – főként a jelentős számú önfoglalkoztató egyéni vállalkozó és alkalmi munkavállaló jelenléte miatt – az alkalmazotti létszámnál jóval többen vállalnak munkát, a különbség még jelentősebb. (A mezőgazdaság kiterjedt térségi foglalkoztatási szerepét önálló fejezetben mutatjuk be.) A gazdasági szervezetek telephely szerinti információi alapján az alföldi szervezeteknél alkalmazásban állók 15%-a, 77 ezer fő dolgozott az élelmiszer-gazdaságban 2013-ban. Az alkalmazotti létszám közel egyenlően oszlott meg a mezőgazdaság és az élelmiszeripar között. Ugyanakkor Észak-Alföldön a mezőgazdaságban, Dél-Alföldön az élelmiszeriparban dolgoztak valamivel többen. Összességében Dél-Alföld élelmiszer-gazdaságában 10 ezer fővel több munkavállalót (43 ezer főt) alkalmaztak, mint Észak-Alföldön, főleg az élelmiszeripari szervezeteknek köszönhetően. Így az ország élelmiszer-gazdasági szervezeteinél alkalmazásban állók négytizede dolgozott alföldi telephelyen.

2. tábla

Az élelmiszer-gazdaság alkalmazottainak száma és aránya, 2013

Megnevezés	Hajdú-Bihar	Jász-Nagykun-Szolnok	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Bács-Kiskun	Békés	Csongrád	Dél-Alföld	Alföld összesen	Ország összesen
	megye				megye					
Összesen										
Alkalmazásban álló, ezer fő	13,6	8,3	11,4	33,3	19,7	11,4	12,3	43,3	76,6	192,7
A térség gazdaságán belüli arány, %	13,2	11,8	13,5	12,9	17,9	18,5	14,6	17,0	14,9	8,2
Az ország élelmiszer-gazdaságán belüli arány, %	7,1	4,3	5,9	17,3	10,2	5,9	6,4	22,5	39,7	100,0
Ezen belül: mezőgazdaság										
Alkalmazásban álló, ezer fő	8,3	5,2	5,0	18,6	7,9	7,0	5,5	20,3	38,9	92,6
A térség gazdaságán belüli arány, %	8,1	7,4	6,0	7,2	7,1	11,4	6,5	8,0	7,6	3,9
Az ország mezőgazdaságán belüli arány, %	9,0	5,6	5,4	20,0	8,5	7,5	5,9	21,9	42,0	100,0
élelmiszeripar										
Alkalmazásban álló, ezer fő	5,3	3,1	6,3	14,7	11,8	4,4	6,8	23,0	37,7	100,1
A térség gazdaságán belüli arány, %	5,1	4,4	7,5	5,7	10,8	7,1	8,1	9,0	7,3	4,3
Az ország élelmiszeriparán belüli arány, %	5,2	3,1	6,3	14,7	11,8	4,4	6,8	22,9	37,6	100,0

Az Alföld élelmiszer-gazdaságának **beruházásai** a mezőgazdaság és élelmiszeripar között gyakorlatilag a gazdasági teljesítménynek megfelelően oszlanak meg. A tájegység területén az élelmiszer-gazdaságba tartozó szervezetek 160 milliárd forint értékű fejlesztést hajtottak végre 2013-ban, a térség beruházásainak 16%-át. A fejlesztések héttizede a mezőgazdaságba, háromtizede az élelmiszeriparba irányult. Az ország élelmiszer-gazdasági fejlesztéseinek 42%-a jutott az Alföldre. Az alföldi beruházások valamivel nagyobb része a Dél-Alföldön valósult meg, ami az élelmiszeriparba jutó fejlesztések magasabb értékéből adódott (miközben a mezőgazdasági beruházásoké lényegében megegyezett a két régióban). Az alföldi megyék közül Bács-Kiskun élelmiszer-gazdaságába jutott a legnagyobb értékű fejlesztés (46,5 milliárd forint), ami az ország élelmiszer-gazdasági beruházásainak 12%-a.

3. tábla

**Az élelmiszer-gazdaság beruházási teljesítményértéke és
a nemzetgazdasági beruházásokon belüli aránya, 2013**

Megnevezés	Hajdú- Bihar	Jász- Nagy- kun- Szol- nok	Sza- bolcs- Szat- már- Bereg	Észak- Alföld	Bács- Kiskun	Békés	Csongrád	Dél- Alföld	Alföld összesen	Ország összesen
	megye				megye					
Összesen										
Millió forint	36 135	16 919	21 621	74 675	46 527	20 023	18 646	85 196	159 871	383 364
A térség gazdasá- gán belüli arány, %	20,1	10,2	10,6	13,6	25,1	15,7	11,5	17,9	15,6	9,3
Az ország élelmi- szer-gazdaságán belüli arány, %	9,4	4,4	5,6	19,5	12,1	5,2	4,9	22,2	41,7	100,0
Ezen belül: mezőgazdaság										
Millió forint	29 275	14 116	12 759	56 150	26 424	17 124	12 862	56 410	112 560	252 055
A térség gazdasá- gán belüli arány, %	16,3	8,5	6,2	10,2	14,2	13,4	7,9	11,9	11,0	6,1
Az ország mező- gazdaságán belüli arány, %	11,6	5,6	5,1	22,3	10,5	6,8	5,1	22,4	44,7	100,0
élelmiszeripar										
Millió forint	6 860	2 803	8 862	18 525	20 103	2 899	5 784	28 786	47 311	131 309
A térség gazdasá- gán belüli arány, %	3,8	1,7	4,3	3,4	10,8	2,3	3,6	6,1	4,6	3,2
Az ország élelmi- szeriparán belüli arány, %	5,2	2,1	6,7	14,1	15,3	2,2	4,4	21,9	36,0	100,0

Az Alföld élelmiszer-gazdaságában a **külföldi tőke** jelenléte mérsékelt. Az élelmiszer-gazdaság vállalkozásai közül 2013-ban mintegy 200 alföldi székhelyű működött közvetlen külföldi tőkebefektetéssel (országosan 1200), közel fele-fele arányban a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban. Az összesen 78 milliárd forint nagyságú külföldi befektetés az ország élelmiszer-gazdaságába fektetett külföldi tőke 15%-a. A térségben az ágazat külföldi befektetéseinek 60%-a élelmiszeripari cégekben jelenik meg. Más aspektusból nézve, az alföldi vállalkozások külfölditőke-állományából az élelmiszer-gazdaság mindössze 5,9%-kal részesedik. Az élelmiszer-gazdaságba fektetett külföldi tőke Alföldön belüli megoszlása Dél-Alföld előnyét mutatja, a tőke 64%-a ott jelent meg 2013-ban.

A **kutatás-fejlesztési** tevékenység (K+F) tudományág szerinti bontása alapján az élelmiszer-tudományi fejlesztéseket is tartalmazó ún. agrártudományi besorolású kutatások kapcsolódnak közvetlenül az élelmiszer-gazdasághoz. Az alföldi kutatóhelyek 2013. évi agrártudományi célú K+F ráfordításai 5,6 milliárd forintot tettek ki, az országos érték 23%-át. Az összeg közel felét a vállalati szektor költötte el, ugyanakkor Észak-Alföldön a felsőoktatási szektor szerepe nagyobb, a debreceni és nyíregyházi kutatóbázisok miatt.

2. Mezőgazdaság

2.1. A termelés keretei, típusai, erőforrásai

2.1.1. Természeti adottságok

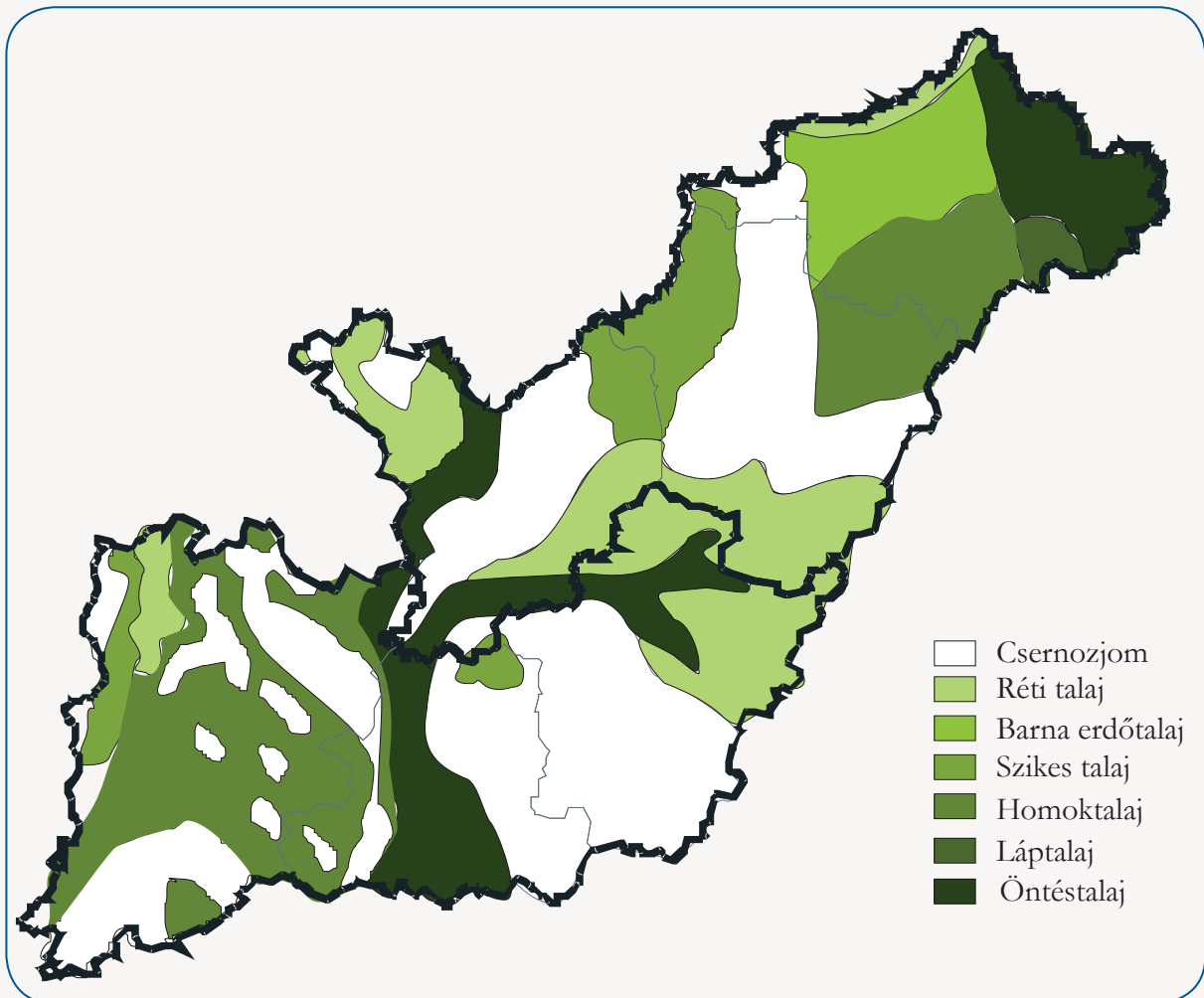
Az Alföld az ország legnagyobb kiterjedésű földrajzi tájegysége, és ebben a szemléletben nem azonos a közigazgatási Észak- és Dél-Alföld együtteseként értelmezett Alföld fogalomkörrel, bár a területi átfedés a két megközelítésben igen nagyfokú.

Az Alföld természeti-földrajzi szempontból nem egységes. Túlnyomó része tökéletes síkság, a magasságbeli szintkülönbségek jelentéktelenek. Kialakulása főleg a folyóvizek, illetve kisebb részben a szél feltöltő munkájának köszönhető. Síkvidéki jellege nagyban meghatározza mezőgazdaságának arculatát, az ökológiai adottságai a legtöbb mérsékelt övi növény termesztésének megfelelnek. Napjainkra az ember által leginkább átalakított táj, adottságainál fogva tipikus mezőgazdasági terület.

Az Alföld talajadottságai igen változatosak. Területének egy jelentős részét – nagyobb arányban a Tiszántúl déli tájait – kiváló minőségű csernozjomok fedik, ezek az ország legjobb szántói. Ugyanakkor a korábban rendszeresen vízjárta területeken az előbbinél korlátozottabb, de ugyancsak jó termőképességű réti talajok alakultak ki, legnagyobb arányban az Alföld középső tájain, Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megyében.

4. ábra

Az Alföld talajtípusai

Az öntéstalajok a Tisza vonalán, az Alföld északkeleti és középső részén foglalnak el jelentős területeket. A barna erdőtalaj és a kis kiterjedésű láptalaj koncentráltan Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében van jelen. A szántóföldi művelésre nem alkalmas szikesek legnagyobb része Hajdú-Bihar megyében található. A gyenge termőképességű homoktalaj a Duna-Tisza közti homokhátságokon, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében foglal el nagy kiterjedésű összefüggő területeket, utóbbi átnyúlva Hajdú-Bihar megyére is. Az Alföld területének 16%-át borítja homoktalaj, ennek nagyobb része deflációval veszélyeztetett futóhomok.

Az éghajlata kontinentális, az országban itt a legmelegebb a nyár. A növénytermesztésben a tenyészidőszak időjárását különböző szélsőségek – fagyveszély, aszály – jellemzik. A legbizonytalanabb éghajlati tényező a csapadék. Éves mennyisége a legkevesebb az országban (500–600 mm), időbeli és területi eloszlása egyenetlen, ami bizonytalaná teszi a gazdálkodást. A száraz és nedves periódusok váltakozásai a vízkészletek fokozatos kiürüléséhez, illetve azok túlzott felhalmozódásához vezetnek, szélsőséges állapotokat előidézve. Aszályal, illetve ár- és belvízveszéllyel akár ugyanazon évben is lehet számolni. Jelentős a napi és évi hőingadozás, kevés felhőzet és tartós napsugárzás jellemző. A Dél-Alföldön a napsütéses órák száma eléri az évi 2200-at. Az évi középhőmérséklet átlaga 10,5–12,0 °C között alakul. Az utolsó fagyok rendszerint április 20–25. között vannak, de minden harmadik–negyedik évben májusi fagy is előfordul. A globális éghajlatváltozás miatt az Alföldön is évről évre egyre erősebben érezhető a mediterrán hatás északi irányú eltolódása.

Az Alföld folyói kis esésűek, többségében szabályozottak, legjelentősebb a szélsőséges vízjárású Tisza. A vízhiányt csatornák és artézi kutak enyhítik. A kedvező termálvízadottságokra alapozva egyes területeken jelentős üvegházi és fóliakertészetek jöttek létre.

2.1.2. A termelés szervezeti keretei

A mezőgazdasági tevékenységet végzők jellemzőit teljes körűen és átfogóan a tíz évenkénti agrárcenzusok, illetve két census között a reprezentatív gazdaságszerkezeti összeírások mutatják. Ezek az összeírások azokra a háztartásokra is kiterjednek, melyek meghatározott méretű mezőgazdasági tevékenységet végeznek. A gazdasági szervezeteket pedig teljeskörűen, mérethatártól függetlenül, tevékenységük alapján (és nem ágazatuk szerint) figyeli meg. A legutóbbi, 2013. évi gazdaságszerkezeti összeírás idején az Alföldön 3400 gazdasági szervezet és 227 ezer egyéni gazdaság folytatott mezőgazdasági tevékenységet. A gazdasági szervezetek száma 2000-hez képest 36%-kal nőtt, ugyanakkor az egyéni gazdaságoké a felére csökkent. A térségben az ország gazdasági szervezeteinek közel negytedede, az egyéni gazdaságok több mint fele tevékenykedett.

A **termelés típusa** szerint az alföldi gazdasági szervezetek 66%-a csak növénytermesztő, 17%-a csak állattartó volt, 4,2%-a vegyes gazdálkodást folytatott, 12%-uk pedig az ún. nem besorolható kategóriájába tartozott. (Ezek azok a gazdaságok, amelyek csak erdő-, nádas-, halastó területtel rendelkeznek, vagy kizárólag szolgáltatást végeznek.)

4. tábla

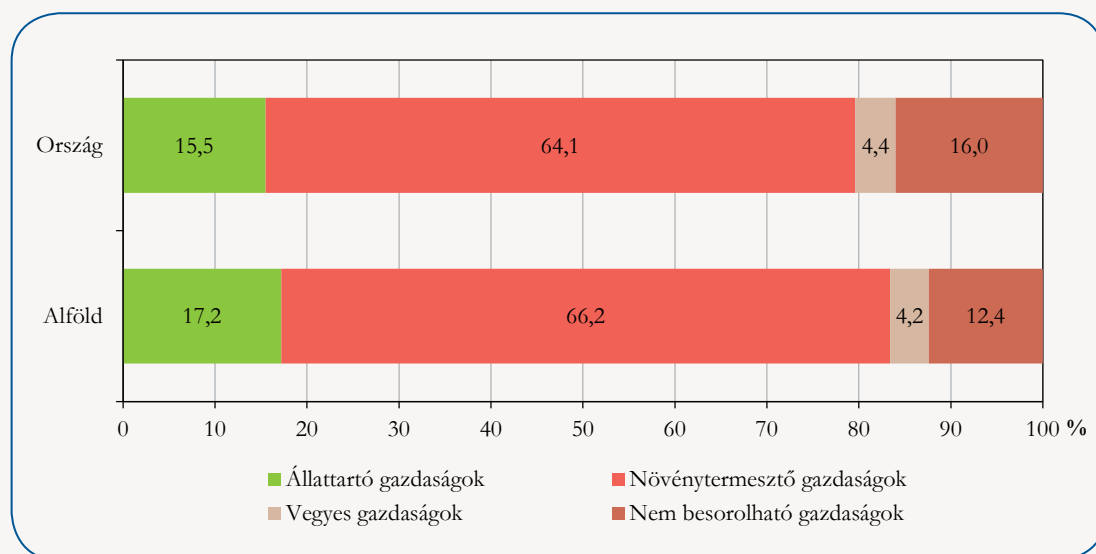
Mezőgazdasági szervezetek száma a termelés típusa szerint, 2013

Megnevezés	Hajdú-Bihar	Jász-Nagykun-Szolnok	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Bács-Kiskun	Békés	Csongrád	Dél-Alföld	Alföld összesen	Ország összesen
	megye				megye					
Gazdasági szervezetek										
Állattartó gazdaságok	132	71	82	285	156	98	45	299	584	1 365
Növénytermesztő gazdaságok	403	307	447	1 157	477	358	257	1 092	2 249	5 639
Vegyes gazdaságok	28	32	15	75	24	24	19	67	142	385
Nem besorolható gazdaságok	71	57	75	203	93	66	58	217	420	1 409
Egyéni gazdaságok										
Állattartó gazdaságok	18 190	10 534	18 177	46 901	19 452	14 936	9 919	44 307	91 208	197 508
Növénytermesztő gazdaságok	16 267	7 183	32 118	55 567	19 123	11 473	12 360	42 956	98 523	206 491
Vegyes gazdaságok	4 678	2 015	9 860	16 552	5 529	3 399	3 420	12 348	28 900	59 866
Nem besorolható gazdaságok	1 025	468	2 056	3 549	3 273	396	1 142	4 811	8 360	18 651

A gazdasági szervezetek termelési típus szerinti összetétele az országon belül abban különbözik, hogy az Alföldön mind a kizárólag állattartással, mind a kizárólag növénytermesztéssel foglalkozó gazdasági szervezetek aránya nagyobb, mint országosan, a nem besorolhatók terhére. A csak állattartó gazdaságok aránya Hajdú-Bihar és Bács-Kiskun megyén belül a legmagasabb (21%). A kizárólag növénytermesztéssel foglalkozóké Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében számottevően magasabb az átlagosnál (72%), és szembevetve a nem besorolható gazdaságok Csongrád megyén belüli viszonylag magas hányada.

5. ábra

A gazdasági szervezetek termelési típus szerinti megoszlása, 2013

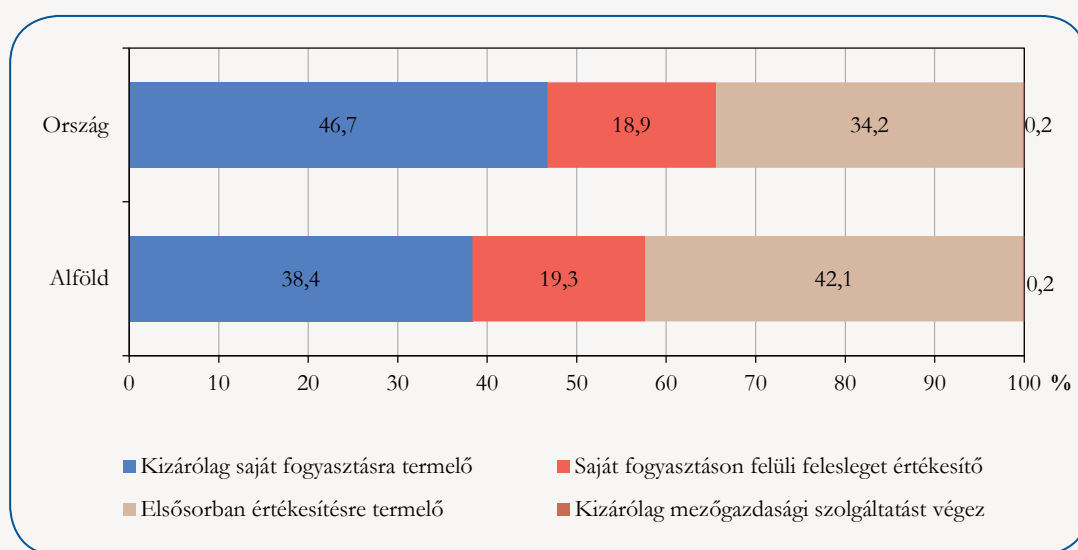

Az egyéni gazdaságok termelési típus szerinti megoszlása az Alföldön hasonló az országhoz. Csak állattartással vagy csak növénytermesztéssel a gazdaságok 40–43%-a foglalkozott. Valamivel több mint egytizedük végzett növénytermesztést és állattartást is, a nem besorolható gazdaságok aránya pedig nem érte el a 4%-ot. A gazdasági szervezetekhez viszonyítva körükben jóval nagyobb az állattartók, és mérsékeltebb a csak növénytermesztéssel foglalkozók súlya. Különösen magas a csak állattartással foglalkozó egyéni gazdaságok megyén belüli aránya Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megyében, a növénytermesztőké pedig a gazdasági szervezetekhez hasonlóan Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében igen számottevő.

A **termelés célja** a két gazdálkodási formában alapvetően különbözik, hiszen a gazdasági szervezetek kizárólag értékesítésre termelnek. Az egyéni gazdaságoknál nagyobb súlyú a saját fogyasztásra történő termelés. Az elsősorban értékesítésre termelő egyéni gazdaságok aránya az országot meghaladó, 42%, és az Alföldön belül a dél-alföldi megyékben és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legjelentősebb arányú.

6. ábra

Az egyéni gazdaságok megoszlása a gazdálkodás célja szerint, 2013

A működő vállalkozások száma az Alföld mezőgazdaságában

A agrárcenzusok fogalmi rendszere szerint az egyéni gazdasággá minősítést a mezőgazdasági tevékenység mérete határozza meg. Ettől eltér a jogilag létező, tényleges gazdasági tevékenységet végző, ún. működő vállalkozói szféra.

2013-ban az ország 22 ezer mezőgazdasági főtevékenységgel működő – az év során árbevétellel és/vagy foglalkoztatottal rendelkező – vállalkozásának 41%-a alföldi székhelyű volt. Ez a 9100 vállalkozás tizedével kevesebb a 2000. évinél, és az összes alföldi székhelyű működő vállalkozás 7%-át jelenti. Az ezer lakosra jutó számuk csak kissé haladta meg az országost. (Ebben szerepet játszik, hogy a vállalkozásdemográfiában a működő vállalkozások száma nem tartalmazza a csak adószámmal rendelkező önálló vállalkozásokat, így a mezőgazdasági őstermelőket sem. Az ilyen önálló vállalkozásokból az Alföld mezőgazdaságában 161 ezret tartottak nyilván a regiszterek a 2014. év végi állapot szerint.)

Az alföldi székhelyű működő vállalkozások kétharmada önálló vállalkozó, egyharmada pedig társas vállalkozás. A társas vállalkozásokon belül a legtöbb szervezet (2360) korlátolt felelősségű társaság, valamint 222 a szövetkezet, és 99 a részvénytársaság. A működő önálló vállalkozók száma 5755.

Az alföldi székhelyű agrárvállalkozásokban 2013-ban 31,5 milliárd forint külföldi tőke működött, a térségben jelenlévő külföldi befektetések csupán 2,4%-a. A terület részesedése az ország agrárvállalkozásaiban működő külföldi befektetésekből 5,2% volt.

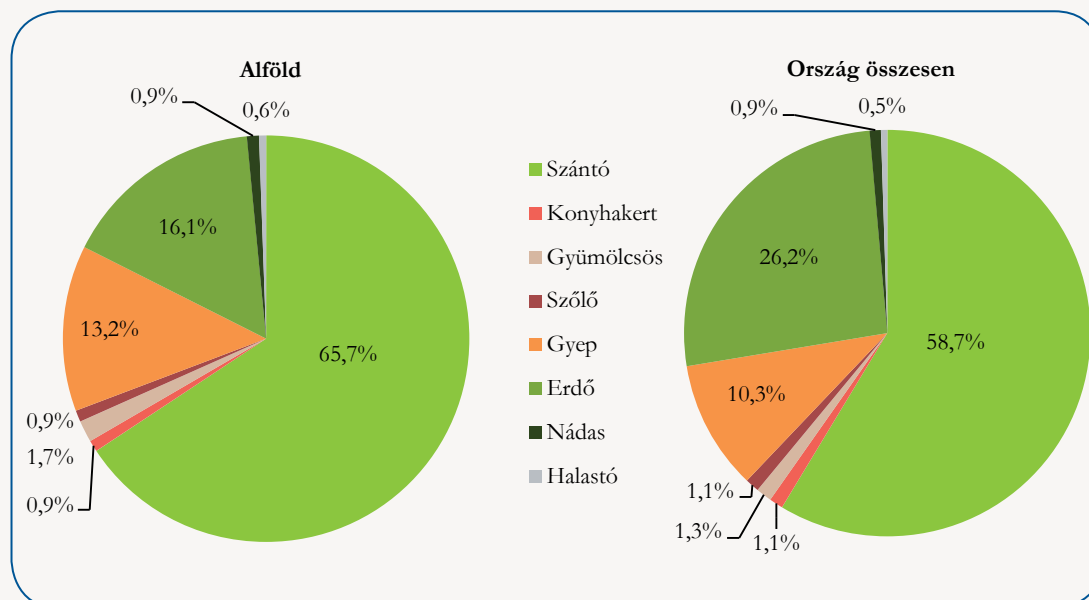
2.1.3. Földhasználat

Az Alföld 2 millió 908 ezer hektárnyi termőterülete az ország termőterületének 39%-a, melynek hasznosítása eltér az országostól. A szántó 66%-os aránya az ország más térségeihez képest igen magasnak számít. Olyan területeket is szántóföldi művelés alatt tartanak, amelyeket – ökológiai és ökonómiai szempontból egyaránt – célszerűbb lenne legelőként, erdőként vagy halastóként hasznosítani. A gyepek aránya (13%) szintén nagyobb az országosnál, ami Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megyékben foglal el jelentős területeket. Az intenzív kultúrák közül a szőlő (0,9%) aránya némileg kevesebb, mint országosan, amellyel, hogy itt terül el a Kunsági borvidék, ami az ország legnagyobb kiterjedésű borvidéke. Az átlagosnál nagyobb (1,7%) a gyümölcsösök termőterületen belüli aránya, ennek jelentős része Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megyében található.

A termőterület mindössze hatodát borítja erdő. A nádasok és a halastavak részesedése nem tér el az országosétól, mindazonáltal a nádasok területének 42, továbbá a halastavak 45%-a található az Alföldön.

7. ábra

A termőterület megoszlása művelési ágak szerint, 2014

A termőterület művelési ágak szerinti struktúrája az Alföld megyéiben is mutat sajátosságokat. Békés megyében a szántó részesedése az Alföldre jellemző arányt is jóval meghaladja. A gyümölcsösök előfordulása Szabolcs-Szatmár-Bereg, a szőlőé Bács-Kiskun megyében többszöröse az átlagosnak. Hajdú-Bihar megyében száz hektár termőterületből húsz tartozik a gyepek művelési ágba. Az erdőszültség aránya a hat alföldi megyében igen eltérő: Bács-Kiskun és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében meghaladja a 25%-ot, ugyanakkor Békés megyében csupán 5,8, Jász-Nagykun-Szolnok megyében pedig 7,8% a termőterületen belül.

Száz lakosra 105 hektár termőterület jutott 2014-ben az Alföldön, jóval több, mint országosan (75 hektár). Az erdő kivételével valamennyi művelési ág lakosságszámhoz mért nagysága meghaladja az országost.

5. tábla

A termőterület művelési ágak szerinti megoszlása az Alföldön, 2014

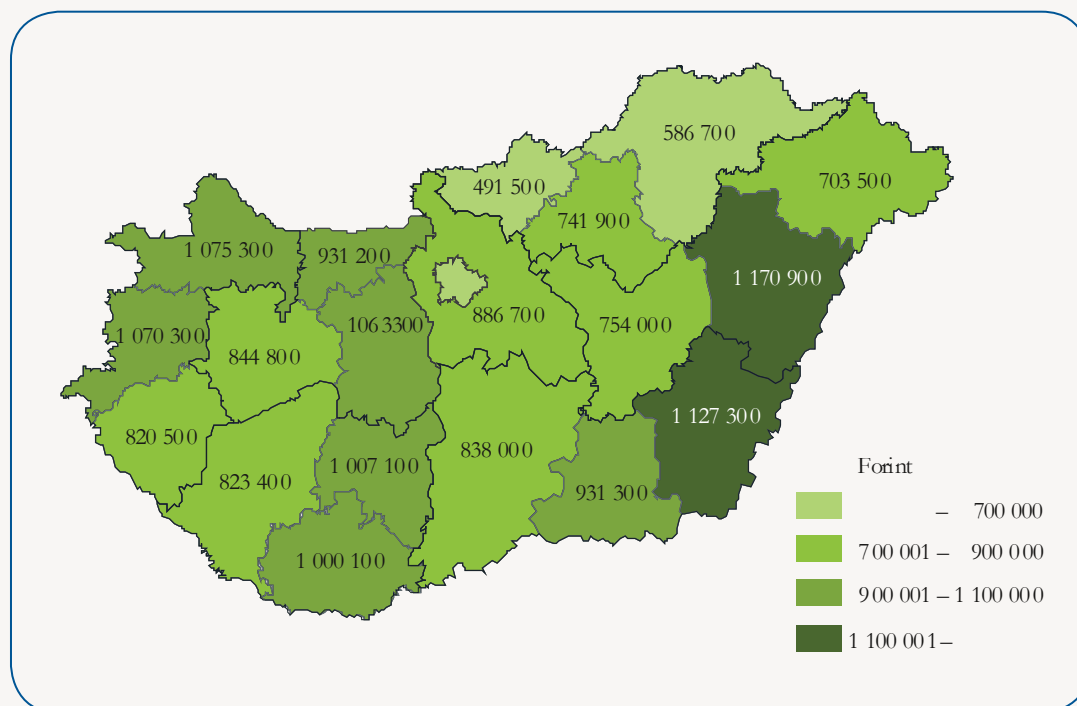
Megnevezés	Hajdú-Bihar	Jász-Nagykunszolnok	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Bács-Kiskun	Békés	Csongrád	Dél-Alföld	Alföld összesen
	megye				megye				
Termőterület, ezer hektár	536,4	417,8	492,2	1 446,4	676,4	446,3	339,8	1 462,6	2 909,0
	Művelési ágak szerinti megoszlás, %								
Szántó	61,5	79,1	53,5	63,9	51,6	85,4	75,6	67,5	65,7
Konyhakert	0,9	0,6	0,9	0,8	0,9	1,1	0,9	1,0	0,9
Gyümölcsös	0,7	0,4	6,1	2,4	1,4	0,2	1,2	1,0	1,7
Szőlő	0,3	0,3	0,2	0,3	3,1	0,0	0,6	1,6	0,9
Gyep	20,5	10,8	13,0	15,2	15,4	6,9	8,6	11,2	13,2
Erdő	13,0	7,8	25,4	15,7	26,1	5,8	11,1	16,4	16,1
Nádas	1,8	0,5	0,7	1,1	1,3	0,2	0,7	0,8	0,9
Halastó	1,3	0,5	0,2	0,7	0,2	0,3	1,2	0,5	0,6

A szántóföldek eladási átlagára, 2014*

A földforgalmi adatok alapján egy hektár szántóföld átlagára 2014-ben országosan 887 800 forint volt. A föld eladási árát számos tényező befolyásolja (minőség, elhelyezkedés, termőképesség, kereslet-kínálat), ezért azok az ország egyes területein nagymértékben különböznek. Az átlagár Hajdú-Bihar megyében volt a legmagasabb (1 170 900 forint/hektár), amitől csak kismértékben maradt el a Békés megyei. Ugyanakkor Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykunszolnok és Bács-Kiskun megyékben az eladott szántók ára az országos átlag alatt maradt.

8. ábra

Egy hektár szántóföld eladási átlagára, 2014

* A Nemzeti Adó- és Vámhivatal adatai alapján.

Országos átlagban egy hektár szántó bérleti díja 41 000 forint volt, az alföldi megyék átlagos bérleti díja Jász-Nagykun-Szolnok megye kivételével meghaladta ezt. A 2013. évi mezőgazdasági gazdaságszerkezeti összeírás adatai szerint a használt szántó területek 57%-át bérleményként művelik. Ezen területek aránya az alföldi megyékben csak 51%, mivel ott jelentősebb súlyúak a jellemzően saját tulajdonú földet művelő egyéni gazdaságok. A dunántúli megyékben magasabb (66%) a bérelt területek aránya.

2.1.4. Munkaerő-felhasználás

A mezőgazdasági gazdálkodó szervezetek munkaerőbázisát állandó és időszakos alkalmazottak (együtt fizetett munkaerő), illetve az egyéni gazdaságokban jelentős számú családi (nem fizetett) munkaerő biztosítja. Az Alföldön 2013-ban 44 ezer állandó, 72 ezer időszakos alkalmazott és 455 ezer családtag vett részt a termelésben a gazdaságszerkezeti összeírás információi alapján. Az érintettek munkavégzésének időtartama eltérő. Éves munkaerőegységekre (ÉME), lényegében teljes munkaidős létszámra átszámítva, az előbbieket 39 ezer állandó és 19 ezer időszakos, azaz összesen 58 ezer fizetett alkalmazottat, és 151 ezer családi munkaerőt jelentenek. (Egy ÉME évi 225 napi munkavégzéssel egyenértékű.) A családi munkaerőt is figyelembe véve, az Alföldön élő 14 éves és idősebb népesség mintegy egyötöde kötődik kisebb-nagyobb munkavégzés révén a mezőgazdasághoz. Ez az arány Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legnagyobb (28%), és a többi alföldi megyében is jellemzően meghaladja az országos 12%-os átlagot.

Az **állandó alkalmazottak** a gazdasági szervezetek foglalkoztatásában meghatározóak, számuk mérséklődése mellett. Ugyanakkor esetükben is jelentős az időszakos foglalkoztatás, amelynek a volumene is növekszik. Az egyéni gazdaságok tipikusan időszakos foglalkoztatásra vesznek fel alkalmazottat, és alapvetően a családi munkaerőre támaszkodnak, mindazonáltal körükben is vannak igen jelentős foglalkoztatottak.

Az **időszakos foglalkoztatás** mind a gazdasági szervezetek, mind az egyéni gazdaságok esetén Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megyékben a legelterjedtebb, összefüggésben a növénytermesztés (azon belül a nagy élők munkája igényű gyümölcs és Bács-Kiskunban a szőlő) kiemelkedő szerepével a térségben, illetve annak szezonális jellegével.

Az Alföldön az összes gazdálkodó szervezetet tekintve az állandó alkalmazottak kétharmada végzett teljes munkaidős munkát. További 17%-uk munkavégzése 169–224 nap közötti volt. Az időszakos foglalkoztatottak közel kétharmada viszont legfeljebb 56 napot dolgozott egész évben a gazdaságban.

6. tábla

A mezőgazdasági tevékenységet végző fizetett és nem fizetett munkaerő, 2013

(ezer fő)

Megnevezés	Hajdú-Bihar	Jász-Nagykun-Szolnok	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Bács-Kiskun	Békés	Csongrád	Dél-Alföld	Alföld összesen	Ország összesen
	megye				megye					
Gazdasági szervezetek										
Alkalmazott										
állandó	9,5	5,3	5,0	19,8	6,8	6,8	5,3	18,9	38,7	85,3
időszaki	3,2	2,0	6,8	12,0	5,2	3,0	1,4	9,6	21,6	4,27
Teljes munkaidőre átszámított ^{a)}										
állandó	8,5	4,7	4,5	17,6	5,8	6,2	4,6	16,6	34,1	75,9
időszaki	0,9	0,7	2,6	4,3	1,5	0,9	0,5	2,9	7,1	14,2
összesen	9,4	5,3	7,1	21,9	7,2	7,2	5,1	19,4	41,3	89,1
Egyéni gazdaságok										
Alkalmazott										
állandó	0,8	0,6	1,2	2,6	1,4	1,0	0,5	2,9	5,5	12,0
időszaki	2,4	2,1	19,0	23,5	16,7	3,6	6,4	26,7	50,2	85,5
Teljes munkaidőre átszámított ^{a)}										
állandó	0,7	0,5	1,0	2,2	1,1	0,9	0,4	2,4	4,7	10,3
időszaki	0,5	0,4	5,0	5,9	3,8	0,8	1,5	6,0	11,9	19,4
összesen	1,2	0,9	6,0	8,2	4,9	1,6	1,9	8,4	16,6	29,7
Családi munkaerő	78,0	39,9	134,6	252,4	91,6	57,8	52,9	202,3	454,7	982,6
Teljes munkaidőre átszámított ^{a)}	24,6	14,3	35,0	73,9	33,8	21,5	21,9	77,2	151,1	327,2

^{a)} ÉME=Éves munkaerőegység

Az alkalmazottak ledolgozott munkanapok száma szerinti megoszlásában nincs érdemi különbség a gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok között, sem az állandó, sem az időszaki foglalkoztatást tekintve, és az alföldi arányok harmonizálnak az országgal.

7. tábla

Az állandó és időszaki alkalmazottak megoszlása az Alföldön ledolgozott munkanap szerint, 2013

(%)

Gazdálkodási forma	Állandó alkalmazottak						Időszaki alkalmazottak				
	0–56	57–112	113–168	169–224	225–	összesen	0–56	57–112	113–168	169–224	összesen
	ledolgozott munkanappal						ledolgozott munkanappal				
Gazdasági szervezet	5,5	4,0	5,6	17,7	67,2	100,0	53,6	21,8	13,4	11,2	100,0
Egyéni gazdaság	7,0	5,4	11,0	14,4	62,2	100,0	69,7	19,6	6,3	4,3	100,0
Összesen	5,7	4,1	6,3	17,3	66,6	100,0	64,8	20,3	8,5	6,4	100,0

Az egyéni gazdaságokban a **családi munkaerő**nek csupán 7,5%-a végez napi 8 órának megfelelő időtartamú mezőgazdasági tevékenységet. A teljes munkaidősök súlya a nagy állattartó megyékben (Hajdú-Bihar, Békés, Csongrád) nagyobb, 9–14%. A családtagok 55%-a legfeljebb 56 napot, további 22%-uk 57–112 napot, és 9–9%-uk 113–168 napot, illetve 169–224 napot dolgozik a gazdaságban. A családi munkaerő ledolgozott munkanapok szerinti megoszlása az Alföld megyéi szerint és az országoshoz viszonyítva sem mutat szignifikáns különbségeket.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma

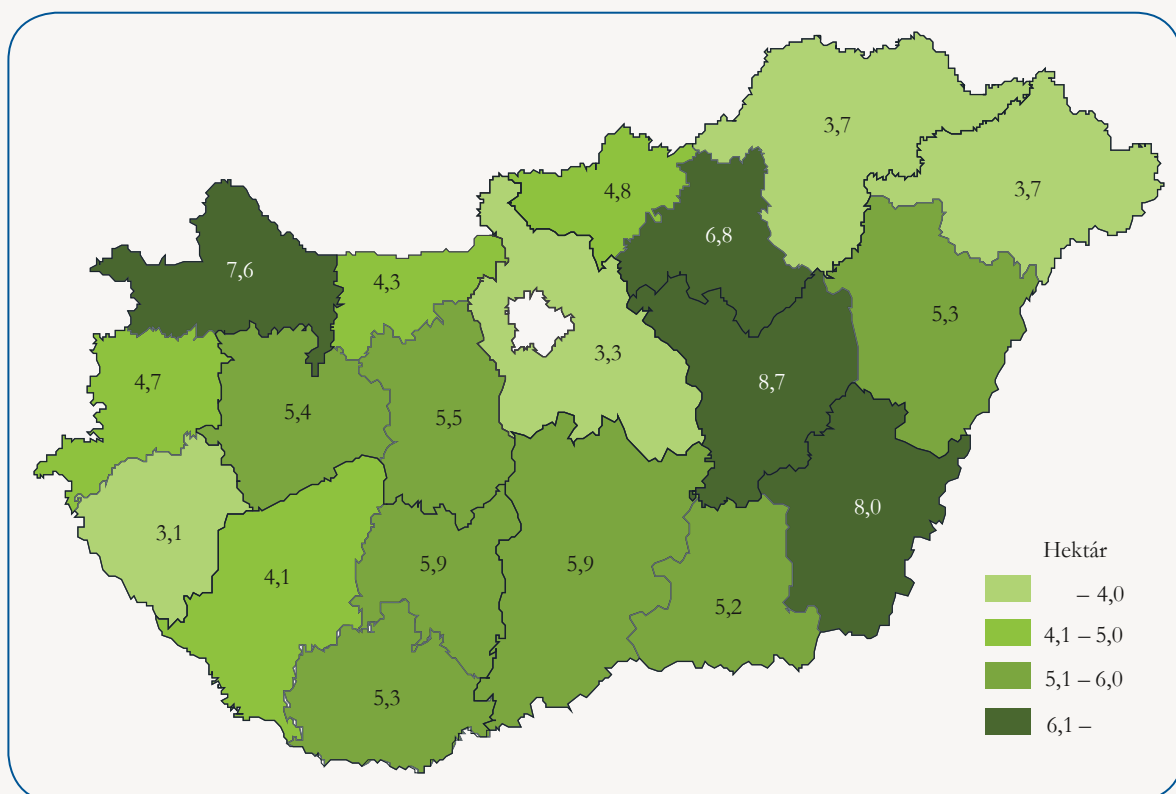
A 1990-es évek gazdasági és társadalmi átalakulásának hatására a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma nagymértékben visszaesett. A csökkenés a 2000-es évek végéig tartott, azóta az agráriumban foglalkoztatottak nemzetgazdaságon belüli aránya a lakosság körében végzett reprezentatív felvétel alapján 4–5% között stabilizálódott országosan, és 2014-ben 4,6% volt. Észak-Alföldön 2014-re 7,1%-ra, Dél-Alföldön 9,8%-ra mérséklődött az ágazat térségen belüli foglalkoztatási szerepe, amelyek Dél-Dunántúllal együtt a legmagasabbak az országban. A munkaerő-felmérés adatai alapján az Alföldön a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma 2014-ben 91 ezer fő volt, ennyien jutottak munkavégzéssel összefüggő jövedelemhez az ágazatból.

2.2. A termelés méretei, koncentrációja

A gazdasági szervezetek és egyéni gazdaságok átlagos mérete szignifikáns különbséget mutat. 2013-ban az Alföldön egy gazdasági szervezetre átlagosan 239 hektár mezőgazdasági terület jutott, ami hasonló az országoshoz (241 hektár), a térség megyéi szerint ugyanakkor nagyfokú eltérések vannak. Az átlagos méret Jász-Nagykun-Szolnok megyében a legnagyobb (367 hektár), Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legkisebb (108 hektár). Az egyéni gazdaságok átlagos mérete az Alföldön 5,6 hektár volt, ami töredéke a gazdasági szervezetekének. A leginkább szétaprózott területek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében voltak, a legnagyobb mérete nagyság pedig Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megye egyéni gazdaságait jellemezte.

9. ábra

Egy egyéni gazdálkodóra jutó mezőgazdasági terület nagysága, 2013

Valamennyi (növénytermesztő, állattartó, vegyes és nem besorolható) típust együttesen vizsgálva, a gazdasági szervezetek harmada legalább 100 hektárt használ, az egyéni gazdaságok héttizedének földterülete 1 hektár alatti. Ezen kisbirtokok aránya főként Bács-Kiskun, Szabolcs-Szatmár és Csongrád megyékben számottevő.

A gazdasági szervezetek által használt mezőgazdasági terület háromnegyede az 500 hektárnál nagyobb területet hasznosítóknál van, akik az összes gazdasági szervezet 13%-át adják. Az ilyen nagygazdaságok térségen belüli súlya Jász-Nagykun-Szolnok megyében kiemelkedő (20%) és Csongrádban is jóval az átlagos feletti. Az egyéni gazdaságoknál az 500 hektárosnál nagyobb gazdaságok előfordulása marginális. Az egyéni gazdaságok területének 68%-a a 20 hektárnál nagyobb területet használóknál koncentrálódik, akik az egyéni gazdaságok 5,9%-át adják.

8. tábla

A földterület koncentrációja, 2013

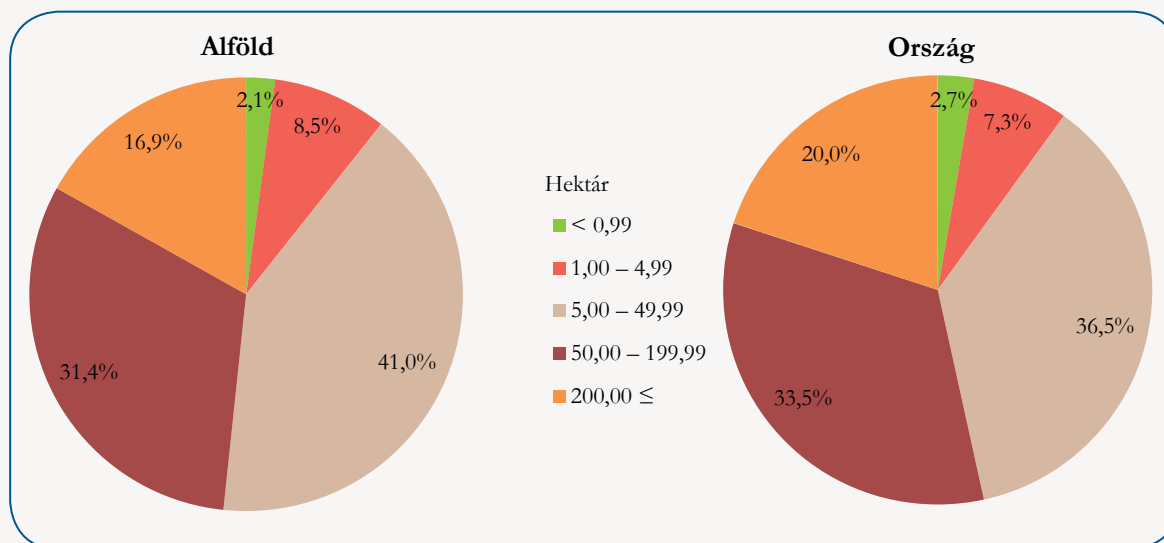
(%)

Mezőgazdasági terület nagyság-kategóriája, hektár	Alföld				Ország			
	gazdasági szervezetek		egyéni gazdaságok		gazdasági szervezetek		egyéni gazdaságok	
	száma	földterülete	száma	földterülete	száma	földterülete	száma	földterülete
– 9,99	37,0	0,3	89,0	19,2	39,8	0,3	90,7	17,1
10,00– 19,99	9,1	0,6	5,1	12,6	8,2	0,5	4,0	10,9
20,00– 49,99	12,8	1,7	3,7	19,8	11,3	1,5	3,1	18,5
50,00– 99,99	8,7	2,6	1,3	16,5	8,2	2,5	1,2	16,4
100,00– 499,9	19,5	19,6	0,9	30,6	19,3	19,2	1,0	35,3
500,00–	12,9	75,2	0,0	1,3	13,2	76,1	0,0	1,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Legalább 50 hektár nagyságú területtel az egyéni gazdaságok 2,3%-a rendelkezik az Alföldön és országosan egyaránt. A mezőgazdasági terület és a szervezetek méretkategóriák szerinti megoszlása az Alföldön összességében hasonló az országoshoz.

10. ábra

Az egyéni gazdaságok mezőgazdasági területének megoszlása méretkategóriák szerint, 2013

A koncentráció jelen van az állattartásban is. A különböző állatfajok, illetve azon belül a különböző kategóriák (pl. kor, ivar) szerinti aggregálást az állategység² alkalmazásával lehet elvégezni. 2013-ban az állattartásban valamilyen szinten érintett gazdasági szervezetek állategységben mért állománya 678 ezer, az egyéni gazdaságoké 535 ezer volt az Alföldön. Az egy gazdaságra jutó állatállomány nagysága mind a szervezetek, mind az egyéni gazdálkodók esetében meghaladta az országost. 2013-ban az Alföldön a gazdasági szervezetek állatállományának 90%-át a legalább 500 állategységgel rendelkezők tartották, akik az állattartó gazdaságok 32%-át adták.

9. tábla

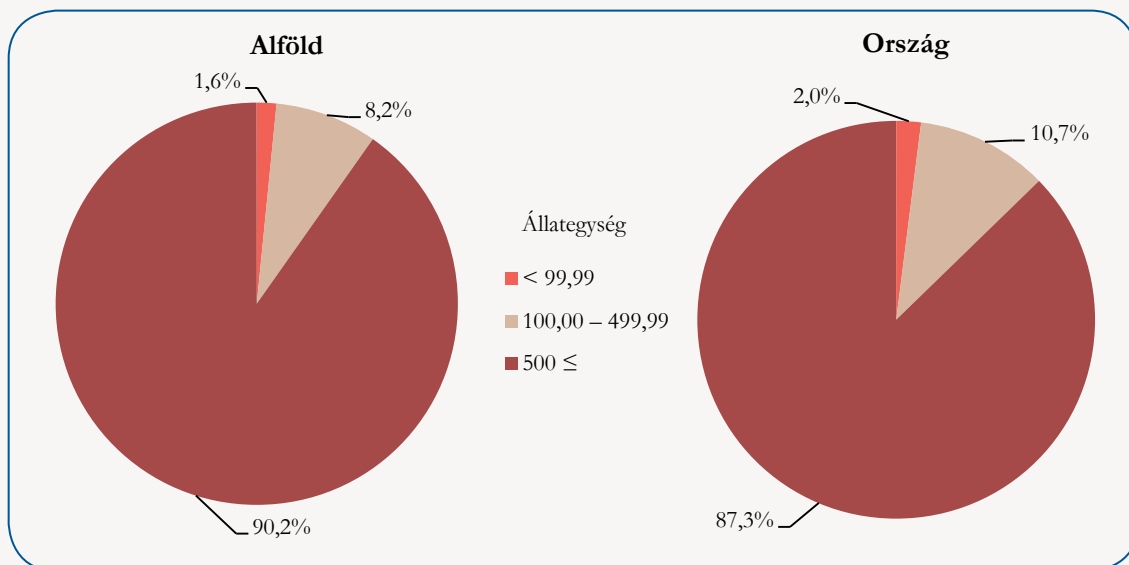
Az állatállomány koncentrációja, 2013

(%)

Az állategység nagyság-kategóriái	Alföld				Ország			
	gazdasági szervezetek		egyéni gazdaságok		gazdasági szervezetek		egyéni gazdaságok	
	száma	állategység	száma	állategység	száma	állategység	száma	állategység
– 0,99	1,1	0,0	46,3	5,9	1,8	0,0	50,4	7,4
1,00– 1,99	1,2	0,0	27,3	11,1	2,8	0,0	26,3	12,4
2,00– 4,99	5,8	0,0	17,8	14,7	7,7	0,0	16,1	15,5
5,00– 9,99	4,8	0,0	4,1	7,9	6,8	0,1	3,6	8,0
10,00– 49,9	16,9	0,5	3,6	20,4	19,1	0,8	2,9	19,5
50,00–	70,2	99,4	0,9	40,0	61,9	99,1	0,7	37,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

11. ábra

A gazdasági szervezetek állatállományának megoszlása az állategység nagyság-kategóriák szerint, 2013

Az egyéni gazdálkodók kétharmadának állománya az 1 állategységet sem éri el, tizedük az 1–2 állategységet tartók közé tartozik, ami 1–2 szarvasmarhával vagy 3–4 sertéssel, illetve 50–100 tyúkfélével egyenértékű. Emellett azonban nem elhanyagolható a közepes, valamint a nagyüzemi körülményeknek megfelelő állattartást folytató egyéni gazdaságok előfordulása sem. A nagy állattartó egyéni gazdaságok

² Állategység: a különböző állatfajok, illetve kategóriák (kor, ivar) összehasonlítható összesítésének elvégzése érdekében alkalmazott egyenérték. Például egy tejhasznú tehén=1, egy juh=0,1, egy ló=0,8, egy tojótyúk=0,014 állategység.

legnagyobb számban Hajdú-Bihar és Bács-Kiskun megyében vannak. (Ezekben a megyékben a nagy állattartó gazdasági szervezetek gyakorisága is kiemelkedő.)

2.3. Strukturális, ágazati jellemzők

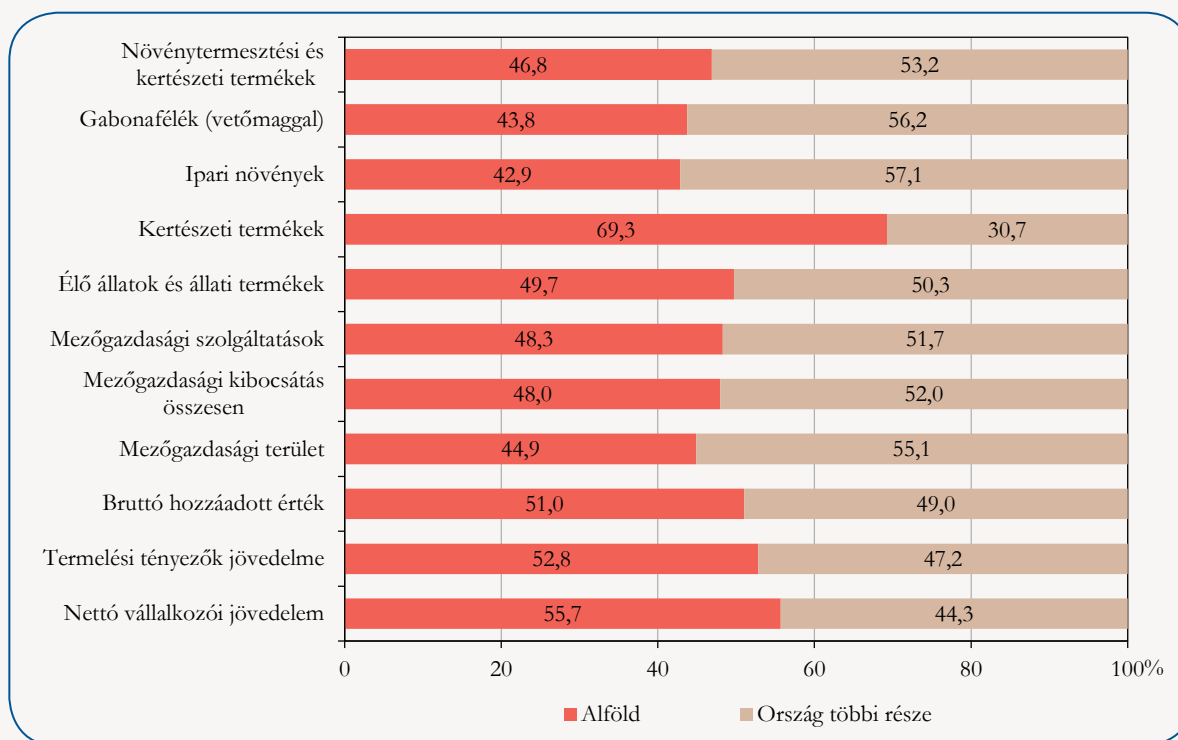
2.3.1. Strukturális jellemzők (a mezőgazdasági számlarendszer alapján)

A mezőgazdaság teljesítményét a nemzeti számlarendszeren belül az 1. fejezetben már tárgyalt bruttó hozzáadott érték méri, ami a mezőgazdaságba sorolt szervezetek összes – vagyis nemcsak mezőgazdasági – teljesítményének mérésén alapul (az átfedések elkerülése miatt szükséges a szigorú ágazati bontás szerinti elkülönítés.) Így nem tartalmazza a nem mezőgazdasági besorolású szervezetek mezőgazdasági tevékenységét. Kiterjed viszont a háztartások mezőgazdasági tevékenységére, és tartalmazza a mezőgazdasági szervezetek nem mezőgazdasági teljesítményét is. A mezőgazdasági számlarendszer ugyanakkor az ágazati besorolástól függetlenül teljes körűen számba veszi a mezőgazdasági termelést és szolgáltatást, az ún. termékmerlegekből kiindulva. Az értékelést alapon végzi, a termelői árhoz hozzáadja a termelői ártámogatásokat is.

A mezőgazdasági számlarendszer alapján 2013-ban az ágazat teljes bruttó kibocsátása folyó alapon országosan 2300 milliárd forint volt, ennek a fele az Alföldről származott, ami több mint a térség mezőgazdasági területi aránya.

12. ábra

A mezőgazdasági kibocsátás és jövedelem térségi megoszlása, 2013

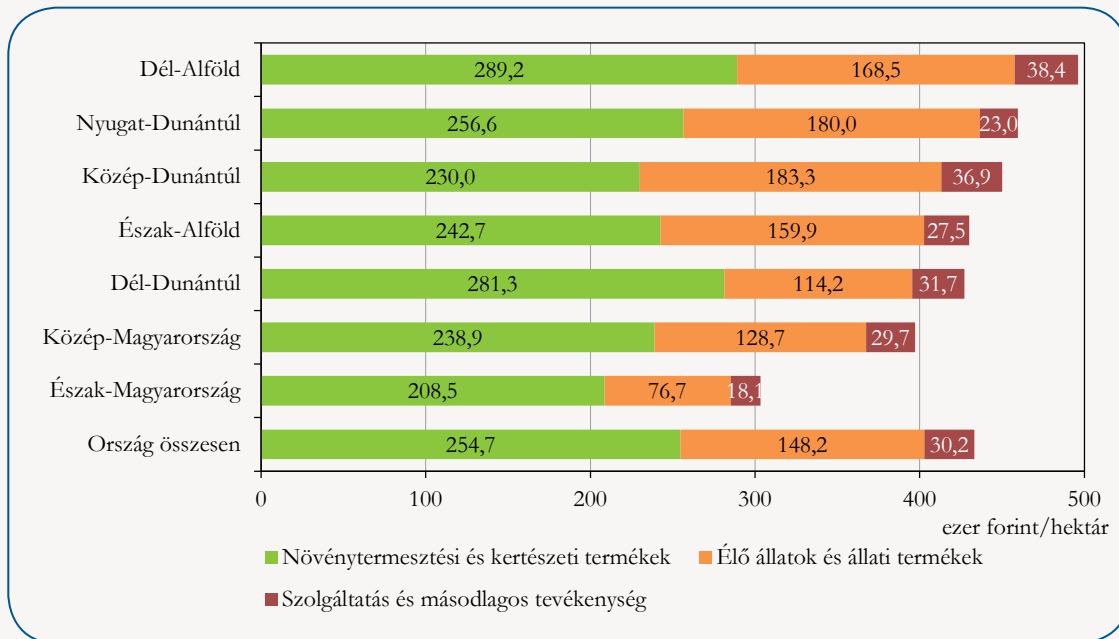
Az Alföld kibocsátása a legtöbb esetben meghaladja a térség mezőgazdasági területből való részesedését, vagy ahhoz hasonló (gabonafélék, ipari növények). A kertészeti termékek esetében kiemelkedő, közel 70%-os részesedése leginkább a dél-alföldi meglegházi zöldségek, valamint az észak-alföldi csemegekukorica termesztésével magyarázható. A bortermelés teljesítményének ugyanakkor csupán tizede származott az Alföldről, annak ellenére, hogy Bács-Kiskun megyében nagy borszőlőültvények vannak. A főbb termékcsoportok kibocsátásának térségen belüli megoszlása az országoshoz hasonló, a növénytermesztési

és kertészeti termékek aránya 57, az állatok és állati termékeké 35, a mezőgazdasági szolgáltatások és másodlagos tevékenységeké 7,1% volt. A nettó vállalkozói jövedelem 56%-a az Alföldön képződött.

A termelés intenzitását az egy hektár mezőgazdasági területre jutó kibocsátás nagyságával is mérik. Az intenzitás azokban a térségekben a nagyobb, ahol a növénytermesztés és állattenyésztés aránya kiegyensúlyozottabb. Ebben az összehasonlításban – Magyarország egészét tekintve – Dél-Alföldön folyik a legintenzívebb termelés, ahol 2013-ban közel 500 ezer forint termelési érték jutott egy hektárra. Észak-Alföldön ez az összeg 430 ezer forint/hektár, hasonló az országos átlaghoz.

13. ábra

A mezőgazdasági termelés intenzitása* régióinként, 2013

* Egy hektár mezőgazdasági területre jutó kibocsátás alapján.

Az agrárágazat teljesítményének átfogó értékelését az értékadatokon túl segítik a naturális, terméseredményhez kapcsolódó információk.

2.3.2. A mezőgazdasági termelés jellemzői, terméseredmények

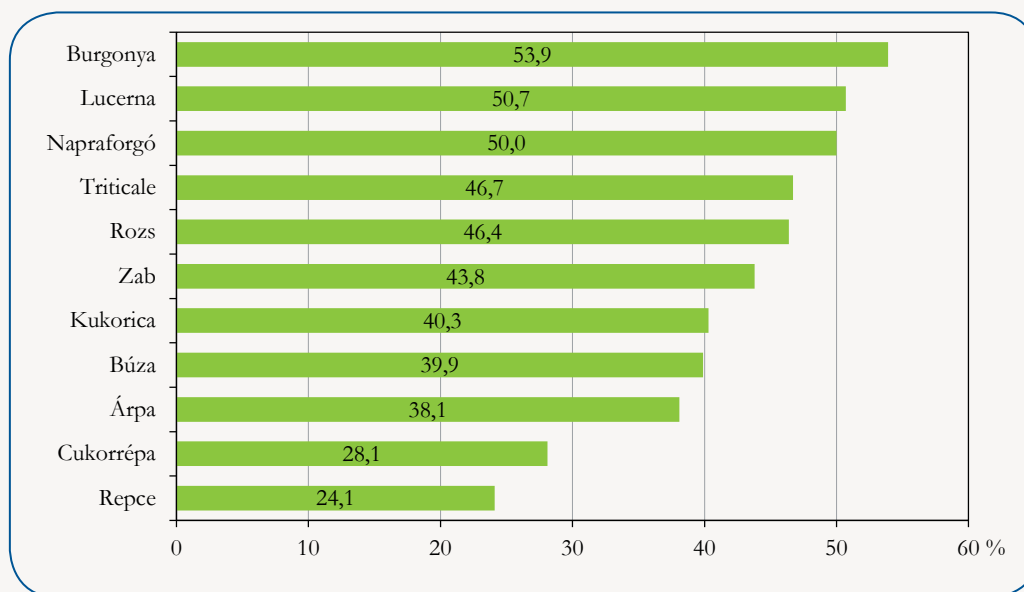
2.3.2.1. Szántóföldi növénytermesztés

Az Alföld mezőgazdasági területe 2014. május 31-én 2,4 millió hektár volt. A hasznosítást meghatározza a szántó mezőgazdasági területen belüli közel 80%-os (Békés megyében a 90%-ot is meghaladó) aránya. A szántóföld hasznosítása 10–12 növény termesztésére koncentrálódik. A vetésszerkezetet a gabonafélék túlsúlya jellemzi, ezen belül a búza szántóföldi aránya 25%, a kukoricáé 27% volt. A gabonafélék összes termésmennyisége kedvezőbb években meghaladhatja a 6 millió tonnát. 2014-ben az Alföldön közel 2 millió tonna búza és 3,8 millió tonna kukorica termett. Az ország három legnagyobb kukoricatermő megyéje Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés. A búza területe szintén két alföldi megyében, Jász-Nagykun-Szolnokban és Békésben a legnagyobb. A triticale betakarított területének negyede Bács-Kiskun és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében van.

Egyre nagyobb jelentőségű ipari növény a napraforgó. Az utóbbi három évben már 300 ezer hektáron folyt a termesztése az Alföldön, ami több mint a fele a növény hazai területének. Termésmennyisége 2010 óta növekszik és 2014-ben elérte a 786 ezer tonnát. A repce fő termőtájai ugyanakkor az Alföldön kívül találhatóak.

14. ábra

Az Alföld aránya a fontosabb szántóföldi növények termés mennyiségéből, 2010–2014 átlaga

Az Alföld szántóföldi növénytermesztésének összetétele viszonylag homogén, hiszen szántóterületénél jóval nagyobb arányban részesedik több növény produktumából is. Dohányt az országban csaknem kizárólag az Alföldön, azon belül elsősorban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében termesztnek, és kiemelkedő a térség szerepe a burgonya termesztésében is.

A főbb szántóföldi növények 2010–2014. évi adataiból számított termésátlag többségében elmaradt az országostól.

10. tábla

Az Alföld főbb szántóföldi növényeinek terméseredményei, 2010–2014 átlaga

Növény	Betakarított terület		Betakarított összes termés		Termésátlag	
	ezer hektár	az országos %-ában	ezer tonna	az országos %-ában	kilogramm/hektár	az országos %-ában
Búza	444,5	42	1 766,3	40	3 964	94
Kukorica	499,7	42	2 871,6	40	5 734	95
Árpa	109,1	40	401,5	38	3 667	95
Rozs	18,1	52	40,4	46	2 241	89
Zab	23,9	46	57,2	44	2 397	95
Triticale	54,8	48	187,0	47	3 404	98
Burgonya	11,6	54	288,1	54	24 957	109
Napraforgó	293,3	51	670,1	50	2 268	98
Repce	55,0	26	129,5	24	2 371	93
Cukorrépa	4,5	28	255,7	28	55 908	99
Lucerna	66,5	51	281,3	51	4 244	99

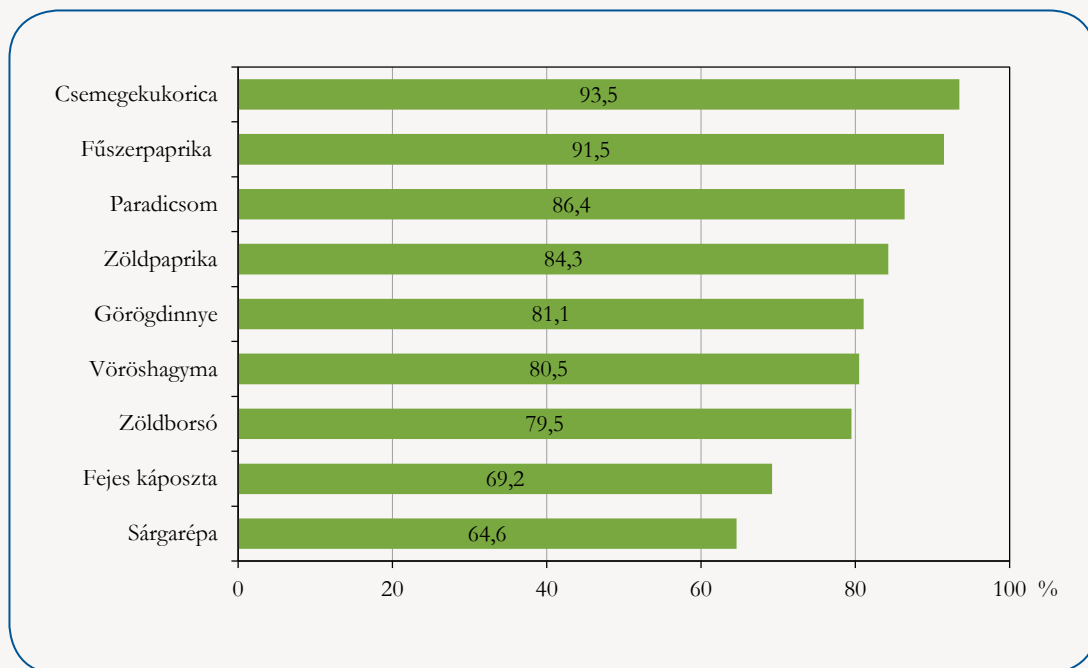
2.3.2.2. Zöldségtermesztés

Az Alföldnek kiemelkedő szerepe van a zöldségtermesztésben, aminek a vizsgálatát a 2013. évi gazdaságszerkezeti összeírás adatai biztosítják. Az Alföldön koncentrálódik az ország zöldségtermesztő gazdaságainak 73%-a és a termés mennyiség jelentős része. Több termőközetében egy-egy zöldségféle termesztésére szakosodtak a termelők.

2013-ban a hazai csemegekukorica termésmennyiségének kilenczede az Alföldön (közel fele Hajdú-Bihar megyében) termelt. Dél-Alföld egyik tájjellegű növénye a fűszerpaprika. Az országos termés közel négyötöde származott a régióból, 50%-a Bács-Kiskun, 23%-a Csongrád megyéből. Csongrád megye másik tradicionális növénye a vöröshagyma, jellemzően Makó térségében termesztik. Az Alföldről takarították be a növény termésmennyiségének nyolctizedét. Békés megye jellegzetes zöldségféléje a görögdinnye, az országos termésmennyiség 60%-át képviseli, ami magasan a legnagyobb a megyék között. A zöldborsó és a paradicsom termésmennyiségének több mint nyolctizede származott az Alföldről. Hajdú-Bihar megyében kiemelkedő a leginkább konzervipari feldolgozásra kerülő zöldborsó termesztése. Helyi szinten jelentős zöldségnövény a hajdúsági torma, országos termésének 95%-a származott a Debrecenről délkeletre fekvő termőtájáról.

15. ábra

Az Alföld aránya a fontosabb zöldségfélék termésmennyiségéből, 2013

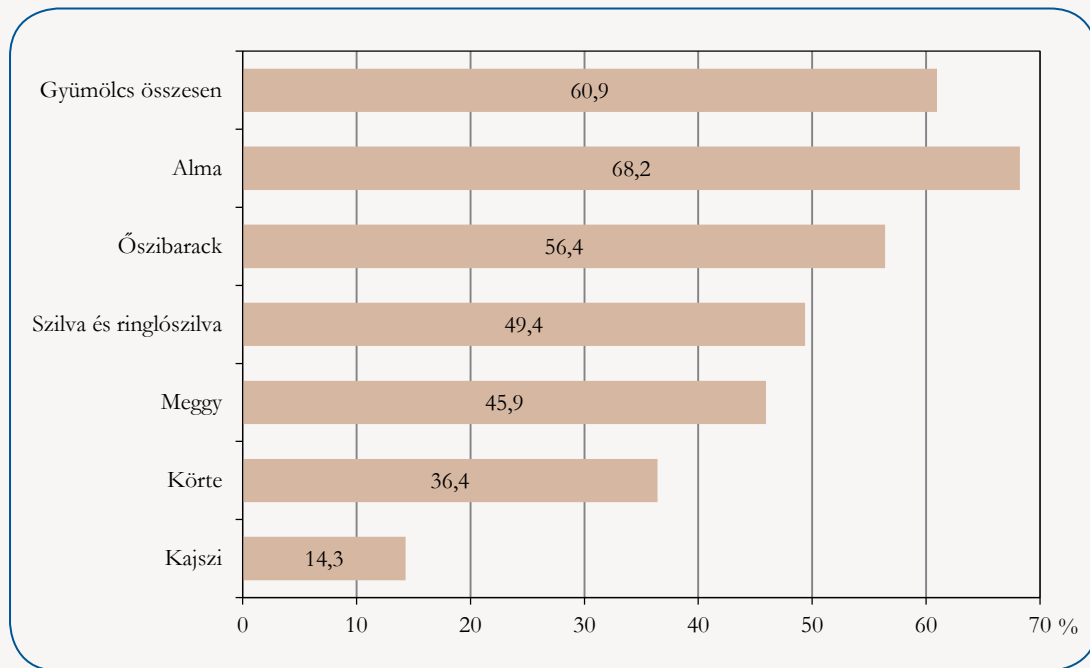
Dél-Alföldön évtizedes hagyományai vannak a hajtatasos zöldségtermesztésnek. A kedvező éghajlati tényezők mellett a termásvíz adta lehetőségek kiaknázása tette a térséget az ország legjelentősebb hajtattott zöldségtermő területévé.

2.3.2.3. Gyümölcsstermesztés

2014-ben az Alföld mezőgazdasági területének 2,1%-át, 50 ezer hektárt hasznosították gyümölcsösként, ami az ország gyümölcsösterületének a fele. 2013-ban az összes hazai gyümölcsstermesztés hattizede, ezen belül az alma termésének közel héttizede származott a térségből. Emellett a meggy, az őszibarack és a szilva termesztése is komoly hagyományokkal rendelkezik az Alföldön.

16. ábra

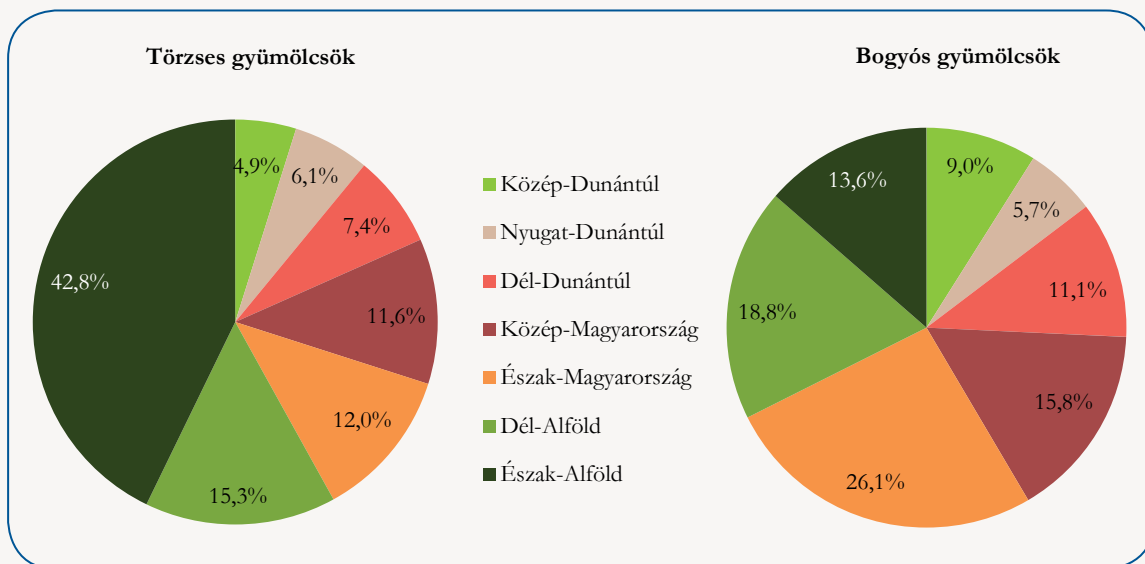
Az Alföld aránya a fontosabb gyümölcsfélék termés mennyiségéből, 2013

A gyümölcsök felhasználásában a friss fogyasztás, valamint az ipari feldolgozás mellett a különféle párlatok készítése is számottevő. A pálinka az eredetvédett hungarikumok közé tartozik, több híres alföldi termőtájról utaló elnevezéssel (szatmári szilvapálinka, kecskeméti barackpálinka, szabolcsi almapálinka, újfahértői meggyapálinka).

17. ábra

A gyümölcsösök területének megoszlása régióinként, 2013

Az ország törzsésgyümölcs-ültetvény területének közel 60%-a az Alföldön található. Kisebb (egyharmad) a térség aránya a bogyós gyümölcsök termesztésében.

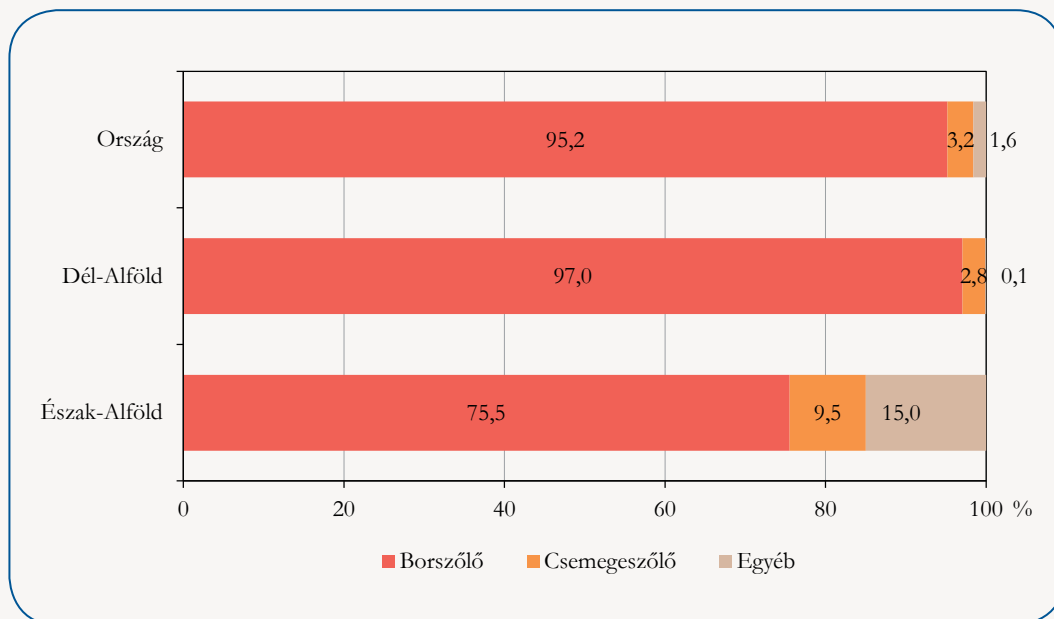
2.3.2.4. Szőlőtermesztés

A barack mellett a szőlő a dél-alföldi homok legértékesebb növénye, termesztése a Duna-Tisza közének egyes részein több mint ezer éves múltra tekint vissza. Az ország szőlőterületének egyharmada található az Alföldön, ezen belül Bács-Kiskunban 26%-a.

2013-ban az Alföldön 154 ezer tonna szőlő termett. Az országosnál alacsonyabb hektáronkénti hozam mellett a betakarított termés a hazai mennyiség 34%-át tette ki. Ezzel összhangban az előállított bor (1 millió 8 ezer hektoliter) szintén harmada volt az összesnek. A gazdaságszerkezeti összeírás adatai szerint az Alföldön 15 500 gazdaság – túlnyomó részt egyéni gazdálkodók – foglalkozott kisebb-nagyobb területen szőlőtermesztéssel.

18. ábra

A szőlőterület megoszlása fajtacsoportonként, 2013

Eltér a két alföldi régió a szőlő fajtacsoportonkénti megoszlásában. Dél-Alföldön a szőlőterület 97%-án borszőlőt termesztenek, a csemege és az egyéb szőlő aránya elhanyagolható. Észak-Alföldön a borszőlő aránya 76%, ami mellett az egyéb szőlő (Otelló, Noah, Izabella) és a csemege-szőlő aránya is jelentősebb.

2.3.2.5. Állattartás és állattermék-termelés

A kiváló takarmánytermő területek miatt is, az Alföldön jelentős súlyú az állattenyésztés. A főbb haszonállatok közül a **szarvasmarha-állomány** az utóbbi öt évben gyarapodott, 2014. december 1-jén országosan 802 ezer volt. A térség részesedése az országosból nem változott számottevően, 45–47% között mozgott 2010 és 2014 között. A legnagyobb istállózott állomány 2014. december 1-jén Hajdú-Bihar megyében volt (97 ezer, ami az összes közül is a legtöbb), amit Békés (67 ezer) és Bács-Kiskun (63 ezer) megye követett.

Az ország **sertésállománya** 2012-ig csökkent, azóta lassan emelkedik. 2014. december 1-jén az Alföldön 1 millió 630 ezer sertést tartottak, az országos állomány felét, a két alföldi régió közötti arányos megoszlásban.

11. tábla

Az Alföld állatállománya, 2014. december 1.

Megnevezés	Szarvasmarha	Sertés	Juh	Tyúk	Szarvasmarha	Sertés	Juh	Tyúk
	állomány, ezer				aránya az országosból, %			
Hajdú-Bihar	97	412	229	3 441	12,0	13,1	19,3	11,3
Jász-Nagykun-Szolnok	59	224	87	856	7,4	7,1	7,3	2,8
Szabolcs-Szatmár-Bereg	36	159	154	3 538	4,5	5,1	13,0	11,6
<i>Észak-Alföld</i>	<i>192</i>	<i>794</i>	<i>470</i>	<i>7 835</i>	<i>23,9</i>	<i>25,3</i>	<i>39,7</i>	<i>25,7</i>
Bács-Kiskun	63	363	225	2 599	7,8	11,6	19,0	8,5
Békés	67	275	54	1 154	8,3	8,8	4,6	3,8
Csongrád	39	197	68	1 477	4,8	6,3	5,7	4,8
<i>Dél-Alföld</i>	<i>169</i>	<i>835</i>	<i>348</i>	<i>5 229</i>	<i>21,0</i>	<i>26,6</i>	<i>29,3</i>	<i>17,1</i>
Alföld összesen	360	1 630	818	13 064	44,9	52,0	69,0	42,8

A **juhászat** számára ideális az Alföld, mivel bőségesen vannak olyan gyepterületek, amelyek hasznosítása legeltetéssel a leggazdaságosabb. A fontosabb állatfajok közül a juhtartás aránya a legnagyobb az országosból: három állatból kettőt itt tartottak 2014 decemberében. Ugyanakkor a térségen belül is kiemelkedő Hajdú-Bihar és Bács-Kiskun jelentősége.

A **tyúkfélék** tartásában szintén két alföldi megye áll az élen. A legtöbb egyed, 3,4, illetve 3,5 milliót a Hajdú-Bihar és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei gazdálkodók tartottak 2014-ben. A két megye együttes részesedése a hazai állomány közel negyede volt.

A természetföldrajzi adottságokkal összefüggésben a térségben jelentős a víziszárnyasok tartása is. Az Alföldön kívül az ország más területein nagyobb létszámban alig tartanak belőlük. **Kacsából** az országos állomány 92, **lúdból** pedig 94%-a található a térségben. Jólal kevésbé koncentrált a **pulykaállomány** (a térség részesedése 46%).

Az állatsűrűség, vagyis a száz hektár mezőgazdasági területre jutó egyedek száma az észak-alföldi megyékben rendre meghaladja az országos mutatókat, Dél-Alföldön a szarvasmarha és a tyúkfélék esetében elmarad attól.

12. tábla

Az alföldi régiók részesedése a vágóállatok és állati termékek termeléséből

Megnevezés	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Mennyisége az Alföldön, tonna
	az országos százalékában						
	2003		2008		2013		
Vágómarha	18,7	24,8	20,2	16,7	21,1	23,6	34 318
Vágósertés	20,0	30,1	26,3	28,4	27,2	23,4	264 844
Vágótyúk (gyöngyössel együtt)	26,2	24,0	27,8	13,0	27,9	14,0	169 391
Vágólúd	23,6	69,2	21,1	41,7	33,2	56,0	39 927
Kifejt tehéntej ^{a)}	22,3	20,7	23,6	20,3	23,3	22,5	790 569
Tyúktojás ^{b)}	16,2	19,6	20,4	20,3	18,4	19,1	9 242

^{a)} Ezer liter.

^{b)} Ezer darab.

A vágóállatok és állati termékek előállításának volumene összhangban van az állatállományok nagyságával. A legtöbb vágóállat előállításában kiemelkedő a két alföldi régió szerepe. Tartósan a térségből származik a hazai vágósertések több mint fele. Jelentős a vágóbaromfi termelése is, különösen a vágólúdé, amely országos részesedése megközelítette a 90%-ot. Tehéntejből az országos termelés több mint négytizede, tyúktojásból több mint harmada származott az Alföldről.

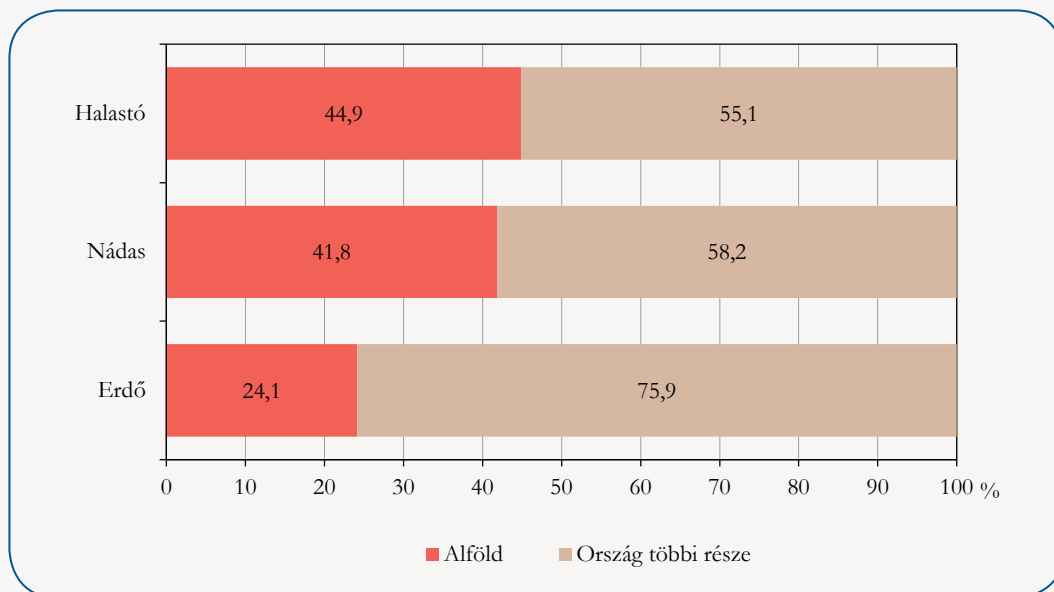
2.3.2.6. Hal-, vad-, erdőgazdálkodás

Hazánkban a lakosság halfogyasztása európai összehasonlításban a legalacsonyabbak közé tartozik, és jellemzően a karácsonyi ünnepekre koncentrálódik. A termelés sem számottevő, 2014-ben az Alföldön 16 ezer hektáron folytattak **halastavi gazdálkodást**, ez az országos halastó terület 45%-a.

A **vadfajok** előfordulásának gyakoriságát, a domborzati viszonyokat és a növényborítottságot figyelembe véve az ország területe 6 vadgazdálkodási tájra oszlik. Az Alföldön két vadgazdálkodási táj található, a Duna–Tisza közti és tiszántúli apróvadas táj nagy része, és a közép-magyarországi táj egy része. A hazánkban vadászható nagyvadfajok közül vadgazdálkodási szempontból a gímszarvas, a vaddisznó és az őz a meghatározó. Az alföldi megyék vadászatból származó bevételének jelentős részét az őzállomány biztosítja. Becsült egyedszáma alapján az országban a legnépesebb őzállománnyal Bács-Kiskun megye rendelkezett 2012-ben, a tízezer hektár termőterületre jutó becsült egyedszám alapján pedig Békés megye állt az első helyen.

19. ábra

A halastó, nádas és erdő terület megoszlása, 2014

Magyarországon folyamatosan emelkedik az **erdőgazdálkodási** célú területek nagysága, ami magában foglalja a faállománnyal borított területen kívül többek között az egyéb erdészeti célú utakat, a tisztásokat, a csemeteket. Az erdőszültség mértéke – az erdőterület aránya az összes területről – a területi sajátosságok függvényében meglehetősen különbözik az országban. 2014-ben a két legkevésbé erdőszült régió Észak-Alföld (12%) és Dél-Alföld (13%) volt. Az ország megyéi közül az erdőterület aránya Békés (4,8%) és Jász-Nagykun-Szolnok megyében (5,5%) a legalacsonyabb. Az országos átlaggal megegyező volt az erdőszültség az alföldi megyék közül Bács-Kiskun (21%), és attól csak kevéssel maradt el Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Az ország erdeinek legelterjedtebb fafaja a rövid vágásfordulójú akác, amely 2012-ben az összes erdőterület 24%-át (448 ezer hektár) adta. Az akácerdők területe Bács-Kiskun megyében (60 ezer hektár) a legnagyobb, de Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is jelentős (56 ezer hektár) volt. A feketefenyőt az utóbbi évtizedekben különösen a száraz homoki termőhelyeken telepítik, ebből adódóan területének több mint fele Bács-Kiskun megyében volt 2012-ben.

2.4. A gazdaságok nem mezőgazdasági tevékenysége

A 2013-as gazdaságszerkezeti összeírás adatai alapján vizsgálható a gazdaságok mezőgazdasági termelés mellett végzett egyéb tevékenysége. A térségben a gazdasági szervezetek körében az országoshoz hasonlóan legelterjedtebb a kereskedelmi tevékenység, amit a szervezetek 19%-a végzett. Ezt a gazdaság eszközeivel mások számára nyújtott szolgáltatás követi, ami a szervezetek 16%-ára jellemző. Az előbbiek elterjedtsége a térségben megyénként is hasonló, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a kereskedelem kisebb gyakoriságú. Fuvarozást, szállítást, illetve Békés kivételével az erdőgazdálkodást a térség gazdasági szervezeteinek 5–6%-a végez. Ezen túl a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei szervezeteknél gyakoribb még a gyümölcs-, zöldség feldolgozás, valamint Bács-Kiskun megyében a borkészítés, mely az adott megye gazdasági szervezeteinek egyaránt mintegy 4%-ára jellemző.

Nem mezőgazdasági tevékenységet az egyéni gazdaságok elhanyagolható része végzett. Az élelmiszerláncok térhódításával egyre kevesebben állítanak elő házilag hús- vagy gyümölcskészítményeket. A legelterjedtebb az alföldi egyéni gazdaságok 2%-a által végzett gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, a többi tevékenység előfordulása jellemzően 1% alatti.

3. A mezőgazdaság mint az élelmiszer alapanyag-termelője

A mezőgazdaság által megtermelt alapanyagok az esetek nagy részében feldolgozott formában válnak fogyasztásra alkalmas élelmiszerré. Feldolgozásnak minősülhet már az is, ha egy mezőgazdasági kistermelő levágja a saját maga által tartott haszonállatot, vagy befőttet készít a kertjében megtermelt gyümölcsből. Nagyobb volumenben azonban a termelés és a feldolgozás (kiegészülve egyéb tevékenységekkel, mint pl. beszerzés, értékesítés) rendszerszerűen kapcsolódik egymáshoz, és több szereplő együttműködésével áll elő az élelmiszer, mint késztermék. A rendszert működtető koordinációs mechanizmus gyakran a teljes termékpályát átfogja, és egy-egy nagyobb vállalat irányítása alatt áll. Ennek gyakori példája a vertikális integráció, amelynek működésében az alapanyagot előállító mezőgazdaság és a feldolgozó vállalat egyaránt érdekelt. Az ilyen típusú szerveződés piaci előnyeinek túl olyan tényezők is előtérbe kerülnek, mint a nyomon követhetőség és az élelmiszer-biztonság.

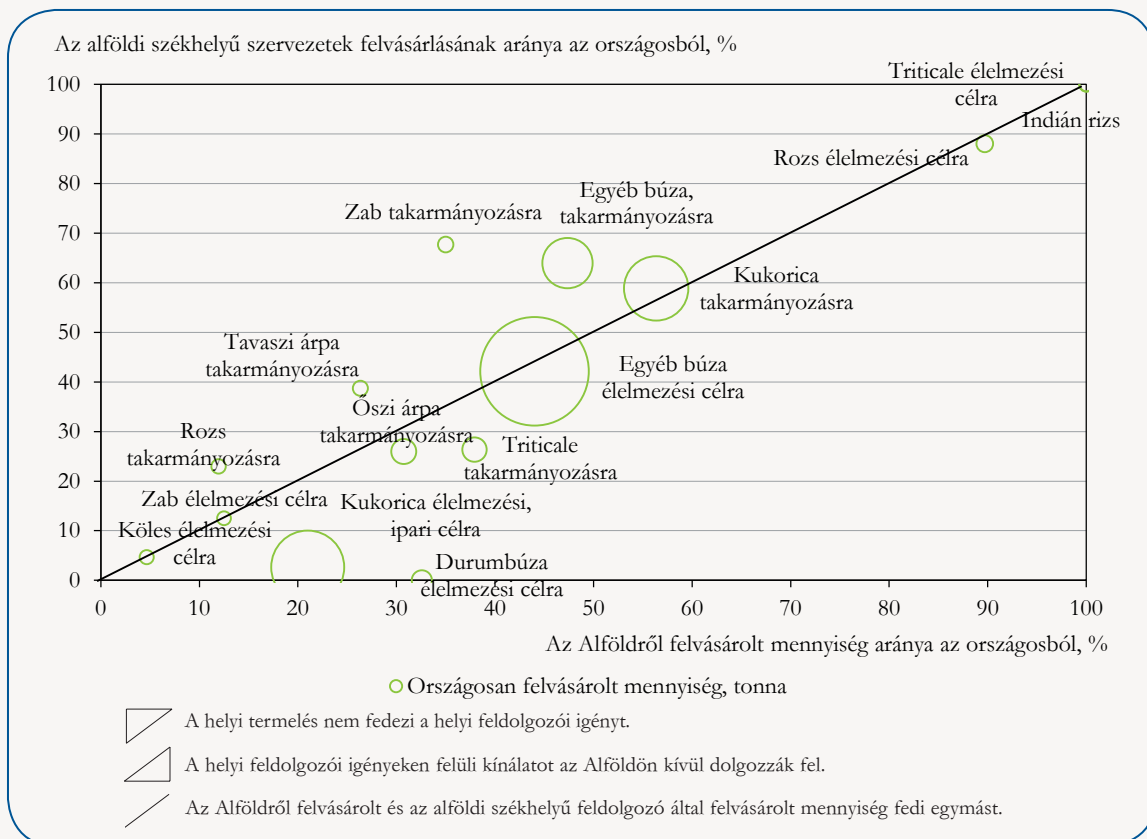
Egy terület gazdasági teljesítményét nagyban meghatározza, hogy a helyben megtermelt javak hol kerülnek feldolgozásra, hol képződik az ebből adódó hozzáadott érték. Ennek vizsgálatát a KSH „Áruforgalmi mérleg” (OSAP 1099) című adatgyűjtésének 2014. évi adatai alapján végeztük. Az adatgyűjtés adatszolgáltatói a mezőgazdasági termelőktől feldolgozási vagy továbbértékesítési céllal **felvásárló vállalkozások**. Vizsgálatunk során csak azokkal a felvásárlókkal foglalkoztunk, akik főtevékenysége az élelmiszer-, ital, dohánytermékek gyártása ágazatcsoportba tartozik, mivel a továbbértékesítési céllal felvásárlók esetén nem ismert, hogy hol történik a feldolgozás.

Annak vizsgálatát, hogy az Alföldön a helyi termelők és a helyi feldolgozóipar kapcsolata mennyire szoros, közvetetten végezzük. Azt hasonlítjuk össze, hogy az Alföldről az ország feldolgozóit által felvásárolt mennyiségen belül mennyi a **helyi (alföldi székhelyű) feldolgozóipari felvásárlás**. Minél nagyobb az átfedés, annál erősebb a helyi termelői és feldolgozóipari kapcsolat. Az alföldi székhelyű feldolgozók más megyékből is végez(het)nek felvásárlást. Esetükben vizsgálható összes felvásárlásaikon belül az Alföldről történők aránya. Ez azonban a termelők és feldolgozók kapcsolatának más szempontú megközelítése, ami a **helyi feldolgozóipar alapanyagforrásainak** feltérképezésére irányul. Modellünk ugyanakkor nem tudja kezelni azt a problémát, hogy a feldolgozók számbavétele székhely szerint történik, vagyis elvileg attól eltérő, akár másik megyében lévő telephelyeken is történhet a feldolgozás.

A termelés és feldolgozás térségen belüli kapcsolata grafikusán jól szemléltethető. Az erre vonatkozó ábrákon az alföldi székhelyű szervezetek felvásárlását viszonyítjuk az Alföldről történő felvásárláshoz, mindkét mennyiséget ugyanazzal (az országosan felvásárolt mennyiséggel) osztva. Így az egyaránt 0-tól 100-ig terjedő két tengely metszéspontjából kiinduló átló annak felel meg, amikor az Alföldről felvásárolt és az alföldi székhelyű feldolgozó által felvásárolt mennyiségek fedik egymást.³ Amennyiben a jelölő a vonal felett látható, akkor az alföldi feldolgozók a helyi források mellett tájegységen kívülről is vásárolnak, vagyis elvileg a helyi termelés nem fedezi az igényeiket. Ha viszont a jelölő a vonal alatt helyezkedik el, akkor az Alföldről felvásárolt mennyiség egy részét tájegységen kívül dolgozzák fel, tehát a feldolgozás hozzáadott értéke nem az Alföldön képződik.

20. ábra

Gabonafélék felvásárlása, 2014

Az Alföldről felvásárolt **gabonafélék** súlya az országos felvásárlásokból általában a korábbiakban vázolt jelentőségüknek megfelel. A legnagyobb mennyiségű árualapot (országosan 613 ezer tonnát) jelentő ételmezési búza alföldi feldolgozóipari kereslete és helyi kínálata nagyjából fedi egymást, és az országos forgalomból negyzedes részesedést képvisel. Hasonló a helyzet a takarmánykukoricánál is, azzal, hogy az Alföld szerepe e termék termesztésében és feldolgozásában is nagyobb súlyú az előbbinél. Ugyanakkor az ételmezési célú kukorica 57 ezer tonnányi alföldi mennyiségéből 50 ezer tonnát más megyei székhelyű feldolgozó vásárolt fel. A alföldi durumbúza termés pedig teljes egészében Alföldön kívüli feldolgozókhöz kerül. Takarmánybúzából jelentősebb mennyiség (27 ezer tonna) jut más megyékből alföldi székhelyű feldolgozókhöz, így az általuk feldolgozott búza egyharmada máshonnan származott.

Az **ipari növények** közül legnagyobb mennyiségben cukorrépat vásárolnak fel feldolgozásra. Mivel cukorgyár nem működik az Alföldön, így az itt termelt és felvásárolt mennyiség egésze tájegységen kívülre kerül. Ezzel együtt az országban megtermelt mennyiség 35%-a az Alföldről származott 2014-ben.

³ Az Alföldről felvásárolt és az alföldi székhelyű felvásárlás mennyiségének átfedése esetén is előfordul tájegységen kívüli eladás, illetve tájegységen kívülről történő vásárlás, ennek volumene azonban jellemzően nem számottevő.

A burgonyából felvásárolt mennyiség ennél is nagyobb hányada (65%-a) termelt az Alföldön, miközben az alföldi székhelyű feldolgozók csak 39%-kal részesedtek a felvásárlásból. A napraforgómag értékesítése hasznosítástól függően eltérően alakult. Az élelmezési célú napraforgó felvásárlása szinte kizárólag, az ipari célúak többsége is az Alföldön belül zajlott. Ugyanakkor a kisebb volumenű takarmány-napraforgó javarészt más megyékből került feldolgozásra az Alföldre. A felvásárlási adatok alapján egyes növények (dohány, szója, indiánrizs, fűszerpaprika és egyéb fűszernövények) feldolgozását az országban csak alföldi székhelyű szervezetek végezték, és tevékenységükhöz az alapanyagot is zömében a tájegységen belülről szerezték be.

13. tábla

A fontosabb szántóföldi növények feldolgozók által közvetlenül felvásárolt mennyisége, 2014

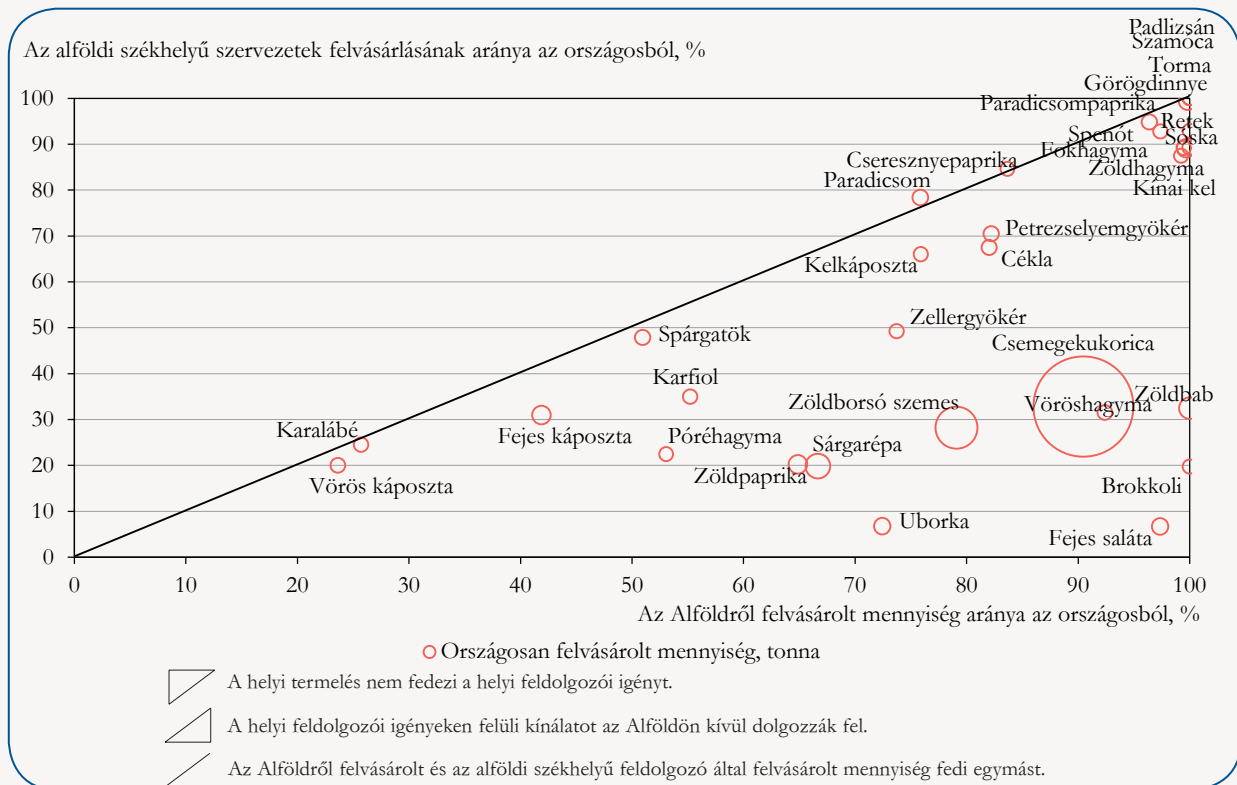
Megnevezés	Országosan	Az Alföldről	Az alföldi székhelyű szervezetek által	Alföldi székhelyű szervezetek által Alföldről	Az alföldi székhelyű szervezetek aránya az Alföldről felvásárolt mennyiségen belül	Az Alföldről felvásárolt mennyiség aránya az alföldi szervezetek felvásárlásán belül
					felvásárolt mennyiség, tonna	%
Durumbúza élelmezési célra	11 462	3 735	–	–	–	–
Egyéb búza élelmezési célra	612 519	269 506	258 118	227 381	84,4	88,1
Egyéb búza, takarmányozásra	123 524	58 484	78 998	51 833	88,6	65,6
Kukorica élelmezési, ipari célra (szemes)	271 550	57 041	7 174	7 174	12,6	100,0
Kukorica takarmányozásra (szemes)	208 802	117 685	122 966	112 077	95,2	91,1
Őszi árpa takarmányozásra	22 868	7 027	5 943	5 148	73,3	86,6
Triticale takarmányozásra	21 538	8 166	5 677	5 505	67,4	97,0
Burgonya más célra	4 571	2 949	1 791	1 791	60,7	100,0
Nyers dohánylevél	1 240	1 191	1 240	1 191	100,0	96,0
Napraforgómag, élelmezési célra	20 730	19 548	20 670	19 548	100,0	94,6
Napraforgómag, ipari célra (olajterm.)	5 436	3 804	3 704	3 704	97,4	100,0
Napraforgómag, takarmányozásra	3 268	278	2 097	278	100,0	13,3
Szójabab, egyéb célra	4 211	2 964	4 092	2 964	100,0	72,4
Fűszerpaprika nyers	11 786	11 008	11 786	11 008	100,0	93,4

A zöldségfélékre általánosan jellemző, hogy a feldolgozók által felvásárolt mennyiség igen nagy hányada származik az Alföldről. Ugyanakkor a felvásárolt zöldségfélék jelentős részét nem alföldi székhelyű szervezetek dolgozzák fel.

A zöldségféléken belül legnagyobb mennyiségben felvásárolt csemegekukorica, zöldborsó, sárgarépa és zöldbab több mint kétharmada az Alföldről származik, miközben kevesebb mint egyharmadát dolgozzák fel alföldi székhelyű vállalkozások.

21. ábra

Zöldségfélék felvásárlása, 2014

14. tábla

A fontosabb zöldség- és gyümölcsfélék feldolgozók által közvetlenül felvásárolt mennyisége, 2014

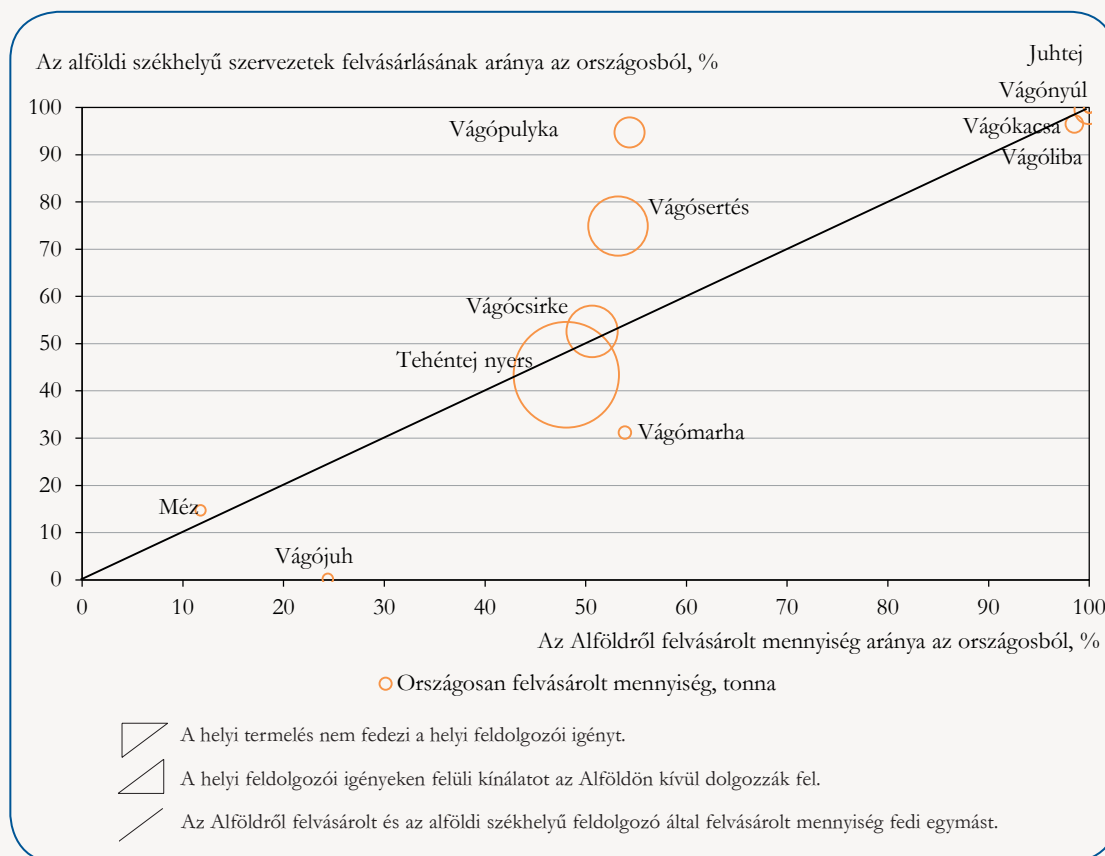
Megnevezés	Országosan felvásárolt mennyiség, tonna	Az Alföldről felvásárolt mennyiség, tonna	Az alföldi székhelyű szervezetek által felvásárolt mennyiség, tonna	Alföldi székhelyű szervezetek által felvásárolt mennyiség, tonna	Az Alföldről felvásárolt mennyiség aránya az országosból, %	
					Az alföldi székhelyű szervezetek aránya az Alföldről felvásárolt mennyiségben belül	Az Alföldről felvásárolt mennyiség aránya az alföldi szervezetek felvásárlásán belül
Csemegekukorica	256 235	231 792	84 106	78 359	33,8	93,2
Fejes káposzta	4 059	1 700	1 256	1 256	73,9	100,0
Görögdinnye	3 119	3 113	3 100	3 100	99,6	100,0
Paradicsom	1 432	1 086	851	851	78,4	100,0
Paradicsompaprika	1 108	1 068	1 051	1 051	98,4	100,0
Petrezselyemgyökér	1 034	850	729	609	71,6	83,5
Sárgarépa	10 893	7 260	2 164	469	6,5	21,7
Spenót	3 717	3 705	3 312	3 312	89,4	100,0
Uborka	2 238	1 621	151	126	7,8	83,4
Zöldbab	6 816	6 816	2 214	2 214	32,5	100,0
Zöldborsó	40 832	32 292	11 523	11 523	35,7	100,0
Zöldpaprika	3 757	2 437	760	760	31,2	100,0
Alma	315 492	309 109	305 712	304 008	98,3	99,4
Bodza (termesztett)	2 317	1 679	2 064	1 679	100,0	81,3
Cseresznye	727	240	140	93	38,8	66,4
Kajszi (sárgabarack)	2 293	698	483	385	55,2	79,7
Szőlő	107 530	37 662	30 015	29 553	78,5	98,5
Körte	531	265	530	265	100,0	50,0
Meggy	16 464	11 542	6 825	6 232	54,0	91,3
Őszibarack	5 292	1 877	1 052	722	38,5	68,6
Szilva és ringlőszilva	3 383	2 010	1 079	936	46,6	86,7

A **gyümölcsfélék** esetében némileg változatosabb a kép. Az alma – a legnagyobb felvásárlási volumenű gyümölcsféle – felvásárlásának és feldolgozásának túlnyomó része az Alföldön, azon belül fő termőhelyén, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében történik. A szintén Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére jellemző bodza felvásárlása és feldolgozása javarészt tájegységen belül zajlik, és a feldolgozáshoz Alföldön kívülről is szereznek be a gyümölcsből. Az alföldi székhelyű szervezetek feldolgozásának túlsúlya a kisebb mennyiségben felvásárolt körtére és köszmétére is jellemző. A többségében Alföldről felvásárolt meggy és szilva jelentős részét ugyanakkor tájegységen kívüli szervezetek dolgozzák fel. Őszibarackból, kajsziból és cseresznyéből ugyancsak számottevő mennyiség kerül Alföldön kívüli székhelyű feldolgozókhöz.

A fontosabb **haszonállatfajok** közül a vágósertések, vágómarhák és vágócsirkék árutömegének egyaránt több mint felét az Alföldről vásárolják fel, tájegységen belüli feldolgozásuk aránya azonban eltérő. A vágócsirkék feldolgozási volumene nagyjából fedi a felvásárolt mennyiséget. Vágósertésből az alföldi mennyiségen felül az országos mennyiség negyedét tájegységen kívülről szerzik be, a kisebb volumenű vágómarha egy része viszont Alföldön kívül kerül feldolgozásra. Bár az Alföld súlya jelentős a juhtartásban, a juhokat általában élőállatként exportálják, így a tájegység szerepe a vágójuh feldolgozásában csekély. Ugyanakkor a szintén az Alföldre koncentrálódó kacs- és libaállomány feldolgozása helyben történik, így az állatok késztermék formájában kerülnek jellemzően külföldi piacra. Ugyanez igaz a jóval kisebb volumenű vágónyúlra is. A vágópulyka feldolgozás dél-alföldi kapacitásait jelzi, hogy zömmel Bács-Kiskun és Békés megyei felvásárlókhöz jut az országos mennyiség 95%-a, aminek felét adja az alföldi árualap.

22. ábra

Vágóállatok és állati termékek felvásárlása, 2014

A legnagyobb volumenben felvásárolt **állati termék**, a tehéntej 48%-a származott az Alföldről, miközben az alföldi székhelyű feldolgozók az összes tehéntej 43%-át dolgozzák fel.

15. tábla

A fontosabb vágóállatok és állati termékek feldolgozók által közvetlenül felvásárolt mennyisége, 2014

Megnevezés	Országosan	Az Alföldről	Az alföldi székhelyű szervezetek által	Alföldi székhelyű szervezetek által Alföldről	Az alföldi székhelyű szervezetek aránya az Alföldről felvásárolt mennyiségen belül	Az Alföldről felvásárolt mennyiség aránya az alföldi szervezetek felvásárlásán belül
					felvásárolt mennyiség, tonna	%
Vágósertés (tonna)	319 596	170 035	239 359	141 664	83,3	59,2
Vágómarha (tonna)	5 129	2 764	1 600	1 515	54,8	94,7
Vágótyúk (tonna)	235 829	119 412	124 052	108 019	90,5	87,1
Vágóliba (tonna)	19 256	18 970	18 593	18 307	96,5	98,5
Vágókacsa (tonna)	68 860	68 836	68 553	68 529	99,6	100,0
Vágópulyka (tonna)	75 545	41 058	71 558	40 990	99,8	57,3
Tehéntej nyers (ezer liter)	1 030 615	495 409	447 417	304 989	61,6	68,2

4. Élelmiszeripar

4.1. Szerepe, súlya

Az élelmiszeripar stratégiai ágazat, amit elsősorban a hazai élelmiszerellátásban betöltött szerepe indokol. Emellett Magyarország élelmiszeripari exportja is számottevő. A nemzetgazdaság külpiazi értékesítési árbevételének 7,6%-át adták az élelmiszerek, italok és dohánytermékek 2014-ben.

Magyarországon az élelmiszeripar 2013-ban a bruttó hozzáadott értékből 2,2%-kal részesedett. A nemzetgazdaságban betöltött foglalkoztatási súlya az alkalmazásban állók száma alapján 4,3, míg a beruházásokból 4,0%-ot képviselt, továbbá a feldolgozóipar termeléséhez 13, exportjához 6,3%-kal járult hozzá. Az Alföld gazdaságán belül az ágazat szerepe nagyobb, mint országosan. A 2013. évi adatok alapján a térségi bruttó hozzáadott érték 3,9%-át adta, a foglalkoztatási szerepe 7,3%, és a térségi befektetések 6,1%-a irányult az ágazatba. Az Alföld feldolgozóiparán belüli súlya a termelési érték alapján 23%.

Az Alföld a hazai élelmiszer-termelésben hagyományosan jelentős szerepet játszik. 2013-ban az alföldi székhellyel bejegyzett élelmiszeripari főtevékenységű vállalkozások állították elő a hazai élelmiszer, ital és dohánytermék gyártása ágazat termelési értékének 34%-át.

4.2. Strukturális jellemzők

Az élelmiszeripar alágazati adatait az éves gazdaságstatisztikai jelentések információi alapján vizsgáljuk. A termelési adatok székhely szerinti, vagyis a működés helyétől függetlenül számbavételük a vállalkozás székhelyén történik. A munkaügyi adatok telephely, a beruházási adatok pedig a megvalósulás helye szerinti. A 20 fő alatti vállalkozások adatai az adóbevallások információiból állnak rendelkezésre.

4.2.1. Termelési érték, értékesítés

Az Alföld élelmiszeriparának legnagyobb alágazata a húsfeldolgozás. 2013-ban az alföldi székhelyű, élelmiszeripari főtevékenységű szervezetek termelési értékének 41%-át adta. Súlya országosan is a legjelentősebb (23%), azonban lényegesen alacsonyabb, mint az Alföldön. A többi alágazat szerepe a

húsiparénál jóval mérsékeltebb. Ezen belül az Alföldön a legnagyobb a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás 12%-os részaránnyal.

Az alföldi székhelyű vállalkozások a húsfeldolgozás és a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás termelési értékének 56, illetve 60%-át állították elő, és ezen alágazatok egy lakosra jutó termelési értéke az országos duplája volt. Ugyanakkor az italgyártásban, a malomipari termékek gyártásában az alföldi székhelyű élelmiszeripari vállalatok szerepe csekély, az alágazat produktumának 15, illetve 21%-át adták. A térség élelmiszeripara – az országoshoz hasonlóan – nagyjából hazai piacra termel; az értékesítési árbevétel 64%-át (országosan 67%-át) a közvetlen belföldi értékesítések adják.

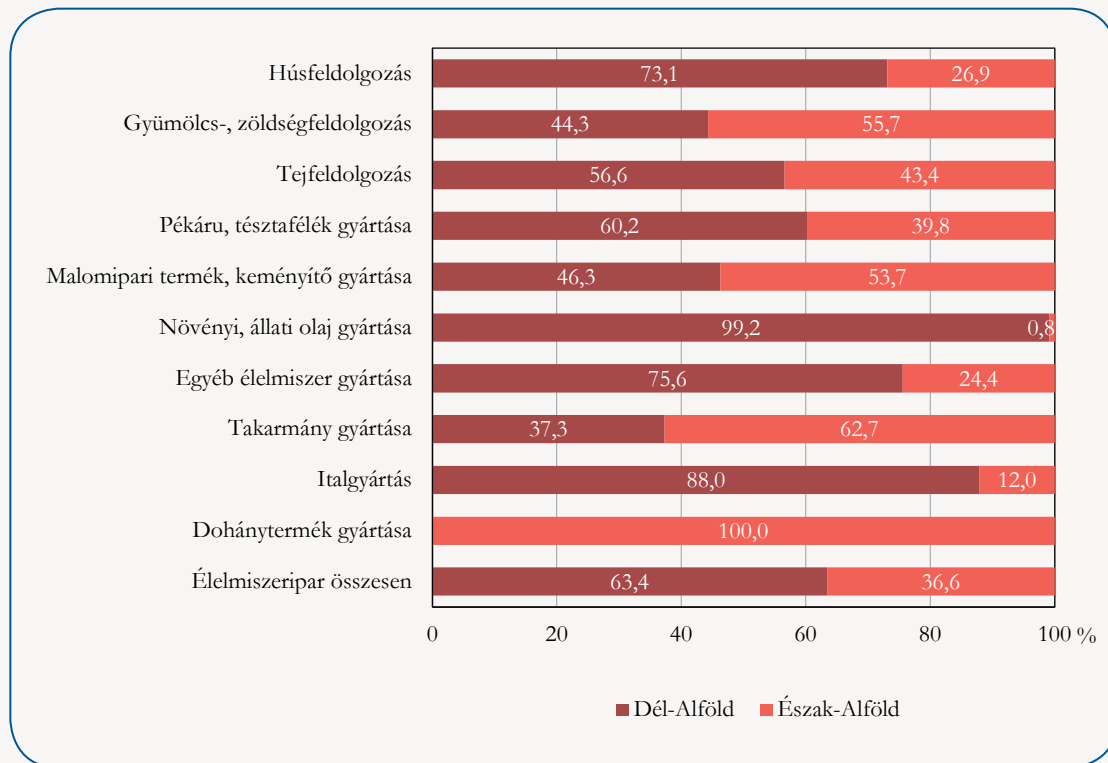
16. tábla

Az élelmiszeripari alágazatok termelése, export árbevétele, 2013

Alágazat	Termelési érték				Export árbevétel			
	milliárd forint	megoszlás, %		Alföld aránya az alágazaton belül, %	milliárd forint	megoszlás, %		Alföld aránya az alágazaton belül, %
	Alföld	ország	Alföld		ország			
Húsfeldolgozás	436,4	41,1	23,2	60,1	209,7	49,9	24,2	73,9
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	122,4	11,5	7,0	56,1	79,9	19,0	13,0	52,3
Tejfeldolgozás	87,5	8,2	8,1	34,4	23,2	5,5	4,5	43,5
Pékáru, tésztafélék gyártása	71,1	6,7	8,8	25,8	3,9	0,9	3,5	9,7
Malomipari termék, keményítő gyártása	44,1	4,2	6,9	20,5	11,5	2,7	8,3	11,8
Növényi, állati olaj gyártása	35,9	3,4	5,4	21,4	18,7	4,5	11,1	14,4
Egyéb élelmiszer gyártása	66,4	6,2	11,0	19,2	35,7	8,5	16,7	18,3
Takarmány gyártása	98,2	9,3	9,2	33,9	18,6	4,4	9,2	17,2
Italgyártás	73,9	7,0	15,7	15,0	10,6	2,5	7,6	11,8
Dohánytermék gyártása	25,8	2,4	4,8	17,2	8,3	2,0	1,8	39,5
Élelmiszeripar összesen	1 061,8	100,0	100,0	33,9	420,0	100,0	100,0	35,9

Az Alföld élelmiszeripari teljesítményének közel kétharmada Dél-Alföld megyéiből származott. A növényi, állati olaj gyártása, a húsfeldolgozás, az ún. egyéb élelmiszer gyártása és az italgyártás alágazatoknak ennél is erősebb volt Dél-Alföld területi koncentrációja. A tejfeldolgozás és a pékáru, tésztafélék gyártása alágazatban már kiegyenlítettebb a térségi megoszlás. Az észak-alföldi vállalkozások a gyümölcs-, zöldségfeldolgozásban; a takarmánygyártásban; a malomipari termék, keményítőgyártásban és a dohánytermék gyártásában töltöttek be nagyobb szerepet a dél-alföldinél. A húsfeldolgozás mind Észak-, mind Dél-Alföld legnagyobb termelési értékét előállító alágazataként és legnagyobb foglalkoztatójaként van jelen, és ez – Hajdú-Bihar kivételével – valamennyi megyére jellemző.

Az élelmiszeripari termelési érték régiók szerinti megoszlása az Alföldön alágazonként, 2013

Az Alföld legnagyobb élelmiszeripari termelési értéket előállító térsége Bács-Kiskun megye, ahol az alföldi élelmiszeripari termelés közel négytizede koncentrálódott 2013-ban. Bács-Kiskunt Csongrád megye követi fele akkora termelési értékkel. Emellett Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg élelmiszeripari kibocsátása is számottevő, mindazonáltal a két megye egyenként a Bács-Kiskun megyei négytizedét adta. Bács-Kiskun vezető szerepe a térségben csupán a tejfeldolgozás, a takarmánygyártás és dohánytermékek gyártása alágazatokban nem érvényesül, amellyel, hogy a többi térség hozzájárulása is kiemelkedő több élelmiszeripari területen, mind az Alföldön belül, mind országosan. A tejfeldolgozási tevékenység Csongrád és Hajdú-Bihar megyékben számottevő, a takarmánygyártás Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyében, a dohánygyártás pedig Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére koncentrálódik. Emellett a húsiiparon belül a hús-, baromfi-hús-készítmény gyártásában Csongrád megye a domináns, a baromfi-hús feldolgozása, tartósítása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legnagyobb. Ugyanitt – Bács-Kiskun mellett – a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás volumene is kiemelkedő.

Az alágazatok termelési értékének eltérő térségi megoszlása egyúttal azt is jelenti, hogy az alföldi megyék élelmiszeriparának ágazati szerkezete jelentősen különbözik egymásétól. Békés megye élelmiszeriparának ágazati struktúrája a leginkább egysíkú, a húsfeldolgozás dominanciájából, a megye élelmiszeriparán belül 71%-os arányból adódóan. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye élelmiszeriparán belül szintén a húsiipar meghatározó súlyú, emellett azonban a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás is jelentős. Csongrád megyében a húsfeldolgozás vezető szerepe mellett a tejfeldolgozás súlya is lényegesen nagyobb, mint a többi alágazaté. Jász-Nagykun-Szolnok megye élelmiszeriparában a húsiipar és a takarmánygyártás kiemelkedően magas arányú. Ugyanakkor Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megyében a megyei termelési érték megoszlása az Alföld többi megyéjéhez viszonyítva kevésbé koncentrálódik egy, vagy néhány alágazatra, ami élelmiszeriparuk sokszínűségét mutatja.

17. tábla

Az élelmiszeripari termelési érték térségi allokációja az Alföldön, alágazatonként, 2013

(milliárd forint)

Alágazat	Hajdú- Bihar	Jász- Nagy- kun- Szol- nok	Sza- bolcs- Szat- már- Bereg	Észak- Alföld	Bács- Kiskun	Békés	Csongrád	Dél- Alföld	Alföld összesen
	megye				megye				
Húsfeldolgozás	22,4	23,2	71,9	117,4	139,5	64,1	115,5	319,0	436,4
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	18,1	6,3	43,7	68,2	50,7	0,7	2,8	54,3	122,4
Téjfeldolgozás	32,5	5,5	0,0	38,0	1,9	5,0	42,6	49,6	87,5
Pékáru, tésztafélék gyártása	10,5	5,3	12,5	28,3	30,7	7,1	5,0	42,8	71,1
Malomipari termék, keményítő gyártása	11,0	11,0	1,8	23,8	15,4	1,1	3,8	20,4	44,1
Növényi, állati olaj gyártása	0,1	0,1	0,0	0,3	35,5	0,0	0,0	35,6	35,9
Egyéb élelmiszer gyártása	10,0	1,3	4,9	16,2	31,0	0,6	18,6	50,2	66,4
Takarmány gyártása	27,4	26,4	7,7	61,6	15,2	9,3	12,2	36,6	98,2
Italgyártás	2,6	1,3	5,0	8,8	61,3	2,7	1,0	65,0	73,9
Dohánytermék gyártása	19,2	0,0	6,6	25,8	0,0	0,0	0,0	0,0	25,8
Élelmiszeripar összesen	153,8	80,4	154,1	388,3	381,3	90,7	201,5	673,5	1 061,8

Az alföldi élelmiszeripari alágazatok árbevételén belül az exportértékesítés nagysága, az összes árbevételben belüli súlya eltérő. A 420 milliárd forint nagyságú export árbevétel viszonylag koncentráltan képződik a térségben, közel hattizedén együttesen három megye két alágazata osztozott. Ebből az export együttesen 44%-át Bács-Kiskun, Csongrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye húsfeldolgozása, további 15%-át pedig Bács-Kiskun és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gyümölcs-, zöldségfeldolgozása adta 2013-ban.

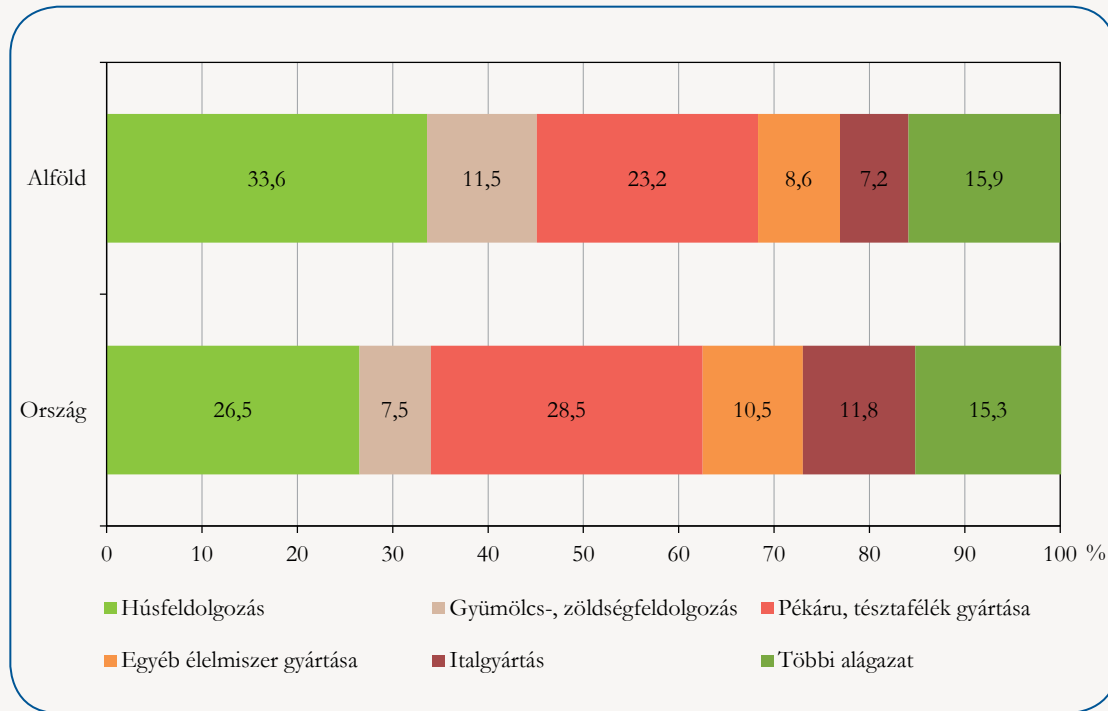
Az Alföldön összességében a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás kivételével valamennyi alágazatban kisebb súlyú az export, mint a belföldi értékesítés. Megyei szinten azonban vannak olyan további alágazatok, ahol az exportárbevétel a nagyobb. A gyümölcs-, zöldségfeldolgozásban Észak-Alföld valamennyi megyéjében és Bács-Kiskun megyében is 50%-ot meghaladó a külpiazi értékesítés aránya. Bács-Kiskun húsfeldolgozása, Csongrád ún. egyéb élelmiszerek gyártása, Szabolcs-Szatmár-Bereg dohánygyártás alágazatában ugyancsak a külpiazi részesedés a nagyobb.

4.2.2. Foglalkoztatás, beruházás

Az Alföld élelmiszeriparában 2013-ban 37,7 ezren álltak alkalmazásban, ami az országos ágazati létszám 38%-a. Legnagyobb foglalkoztató a húsfeldolgozás volt. Ezen a területen 12,7 ezer fő, az alföldi élelmiszeripari alkalmazottak harmada dolgozott. A térségben betöltött foglalkoztatási szerepe alapján a második legnagyobb élelmiszeripari alágazat a pékáru és tésztafélék gyártása 23%-os aránnyal, amit a gyümölcs- és zöldségfeldolgozás követ az előbbieknél jóval kisebb, közel 12%-os aránnyal.

24. ábra

Az élelmiszeriparban alkalmazásban állók megoszlása alágazonként, 2013

2013-ban a térség élelmiszeriparában alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 175 ezer forint volt, ami nem érte el az Alföldre jellemző nemzetgazdasági és feldolgozóipari átlagot, azoktól 4,4, illetve 13%-kal maradt el. A keresetszínvonal a növényi, állati olaj gyártása, valamint a takarmány gyártása alágakban volt a legmagasabb, és legkevesebbet a pékáru és tésztafélék gyártásában dolgozók kerestek.

18. tábla

Az élelmiszeripari termelési érték térségi allokációja az Alföldön, alágazonként, 2013

Alágazat	Alkalmazásban állók			Havi bruttó átlagkereset	
	ezer fő	megoszlása, %	aránya az ország (al)ágazatán belül, %	ezer forint	az országos alágazati átlag %-ában
Húsfeldolgozás	12,7	33,6	47,8	163	98,7
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	4,3	11,5	57,7	179	98,8
Növényi, állati olaj gyártása	0,5	1,3	53,3	359	83,6
Tejfeldolgozás	2,0	5,4	31,3	186	85,3
Malomipari termék, keményítő gyártása	0,8	2,1	37,7	201	74,8
Pékáru, tésztafélék gyártása	8,7	23,2	30,6	141	96,8
Egyéb élelmiszer gyártása	3,2	8,6	30,7	199	82,7
Takarmány gyártása	2,2	5,8	49,0	238	89,9
Italgyártás	2,7	7,2	22,9	169	59,9
Dohánytermék gyártása	0,5	1,3	38,5	209	61,0
Élelmiszeripar összesen	37,7	100,0	37,6	175	87,8

Az Alföld élelmiszeriparában a havi bruttó átlagkereset 12%-kal volt alacsonyabb az országos élelmiszeripari átlagnál, és az elmaradás minden alágazatra jellemző volt.

Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyék kivételével valamennyi megyében a húsfeldolgozás a legnagyobb foglalkoztató. A térség élelmiszeripari foglalkoztatásában mindegyik megyében az elsők között van a pékáru, tésztafélék gyártása alágazat. Emellett Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, Bács-Kiskun megyében pedig – az élelmiszeriparban betöltött domináns szerepéből adódóan – a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás mellett az italgyártás és az ún. egyéb élelmiszer gyártása alágazat is kiemelkedő foglalkoztatóként van jelen. Jász-Nagykun-Szolnok megyében kiegyenlítettebb az élelmiszeripari alkalmazottak alágazatok közötti eloszlása.

Az Alföld két régiója közül Dél-Alföldön jóval nagyobb volumenű az élelmiszeripari foglalkoztatás, 1,6-szerese az észak-alföldinek. Az Alföld megyéi közül legtöbben Bács-Kiskun megye élelmiszeriparában dolgoznak, legkevesebben Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megyében.

19. tábla

Az élelmiszeripari alkalmazottak térségi allokációja az Alföldön, fontosabb alágazatonként, 2013

(ezer fő)

Alágazat	Hajdú-Bihar	Jász-Nagykun-Szolnok	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Bács-Kiskun	Békés	Csongrád	Dél-Alföld	Alföld összesen
	megye				megye				
Élelmiszeripar összesen	5,3	3,1	6,3	14,7	11,8	4,4	6,8	23,0	37,7
Ebből:									
Húsfeldolgozás	0,9	0,6	2,0	3,5	3,4	2,1	3,6	9,2	12,7
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	0,8	0,1	1,6	2,5	1,3	0,3	0,2	1,8	4,3
Tejfeldolgozás	0,7	... ^{a)}	... ^{a)}	1,1	0,3	0,1	0,5	0,9	2,0
Malomipari termék, keményítő gyártása	0,2	0,1	0,1	0,4	0,3	0,1	0,1	0,4	0,8
Pékáru, tésztafélék gyártása	1,4	0,8	1,6	3,8	2,8	1,2	0,9	4,9	8,7
Egyéb élelmiszer gyártása	0,5	0,5	0,2	1,2	1,4	0,1	0,5	2,0	3,2
Takarmány gyártása	0,2	0,2	0,2	0,6	0,5	0,3	0,8	1,6	2,2
Italgyártás	0,3	0,2	0,2	0,8	1,6	0,2	0,2	2,0	2,7

a) Nem közölhető adat.

Az alföldi vállalkozások 47,1 milliárd forintot fordítottak **élelmiszeripari beruházásokra** 2013-ban, a térségi feldolgozóipari fejlesztések 17%-át.

A beruházások egy lakosra jutó értéke 1,3-szerese volt az országos élelmiszeripari szintnek.

20. tábla

A beruházási teljesítményérték ágazati és térségi allokációja az Alföld élelmiszeriparában, 2013

Alágazat	Alföld összesen			Észak- Alföld	Dél- Alföld	Észak- Alföld	Dél- Alföld
	milliárd forint	megoszlás, %	aránya az ország (al)ágaza- tán belül, %	milliárd forint		megoszlás, %	
Húsfeldolgozás	7,3	15,5	51,4	2,7	4,6	14,4	16,2
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	7,5	15,8	78,1	4,2	3,3	22,7	11,5
Növényi, állati olaj gyártása	7,9	16,7	97,8	0,5	7,3	2,8	25,5
Tejfeldolgozás	2,9	6,1	30,8	1,5	1,4	8,1	4,9
Malomipari termék, keményítő gyártása	0,8	1,6	12,0	0,3	0,5	1,7	1,6
Pékáru, tésztafélék gyártása	3,4	7,3	18,3	1,4	2,0	7,7	7,0
Egyéb élelmiszer gyártása	5,7	12,1	25,1	2,3	3,4	12,7	11,7
Takarmány gyártása	2,3	5,0	40,2	1,4	1,0	7,6	3,3
Italgyártás	6,9	14,6	23,8	1,6	5,3	8,6	18,4
Dohánytermék gyártása	2,5	5,4	40,8	2,5	–	13,7	–
Élelmiszeripar összesen	47,1	100,0	36,3	18,4	28,7	100,0	100,0

Az élelmiszeripari alágazatok 2013. évi beruházásai a legnagyobb arányban a növényi, állati olaj gyártása, a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, a húsfeldolgozás, az italgyártás, valamint az ún. egyéb élelmiszer gyártása alágazatokba irányultak. A növényi, állati olaj gyártása alágazat országos befektetései gyakorlatilag az Alföldön realizálódtak és a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás országos beruházási teljesítményértékének 78%-a is a térségbe került.

A fejlesztések megyék közötti eloszlása egyenetlen: a legtöbb Bács-Kiskun megyébe jutott (43%), emellett a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei is számottevő (19%). Bács-Kiskun megyén belül a növényi, állati olaj gyártása, az italgyártás és a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás alágazatok beruházásai kiemelkedőek, ezen alágazatok együttesen az alföldi élelmiszeripari fejlesztések háromtizedét adták. Hajdú-Bihar megyében a dohánygyártás, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, Csongrád megyében pedig az ún. egyéb élelmiszer gyártása alágazatok korszerűsítésére fordítottak egyenként 2 milliárd forintot meghaladó fejlesztési forrást. Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megye élelmiszeripari alágazatai részesedtek a legszerényebben és közel azonos összegben a fejlesztésekből.

4.2.3. Szervezeti háttér

2013-ban 1979 alföldi székhelyű élelmiszeriparba sorolt **vállalkozás** működött, amely a hazai élelmiszeripari cégek háromtizedét adta. Működőnek az adott év folyamán árbevétellel vagy foglalkoztatottal rendelkező vállalkozásokat tekintjük, az önálló vállalkozások közül figyelmen kívül hagyva a csak adószámmal rendelkezőket.

Létszám-kategória szerint az Alföldön – az országoshoz hasonlóan – az élelmiszeripari vállalkozások nagy része, alágazattól függően 57–92%-a 10 főnél kevesebbet foglalkoztató mikrovállalkozás volt. Arányuk a növényi, állati olaj- és az italgyártásban a legnagyobb. Viszonylag mérsékelt az arányuk a malomipari termék, keményítő gyártása, a pékáru, tésztafélék gyártása, a takarmány gyártása és a dohánytermékek gyártása alágazatokban, ahol a 10–49 fős kisvállalkozások relatív gyakorisága magas (32–33%). A közepes és nagyméretű vállalkozások részesedése együttesen mindössze 6,5% volt az élelmiszeripari szervezeteken belül. A növényi, állati olaj gyártása, a malomipari termék, keményítő gyártása, a takarmánygyártás és az italgyártás alágazatokban nagyvállalat nem volt jelen az Alföldön a székhely szerinti adatok alapján.

21. tábla

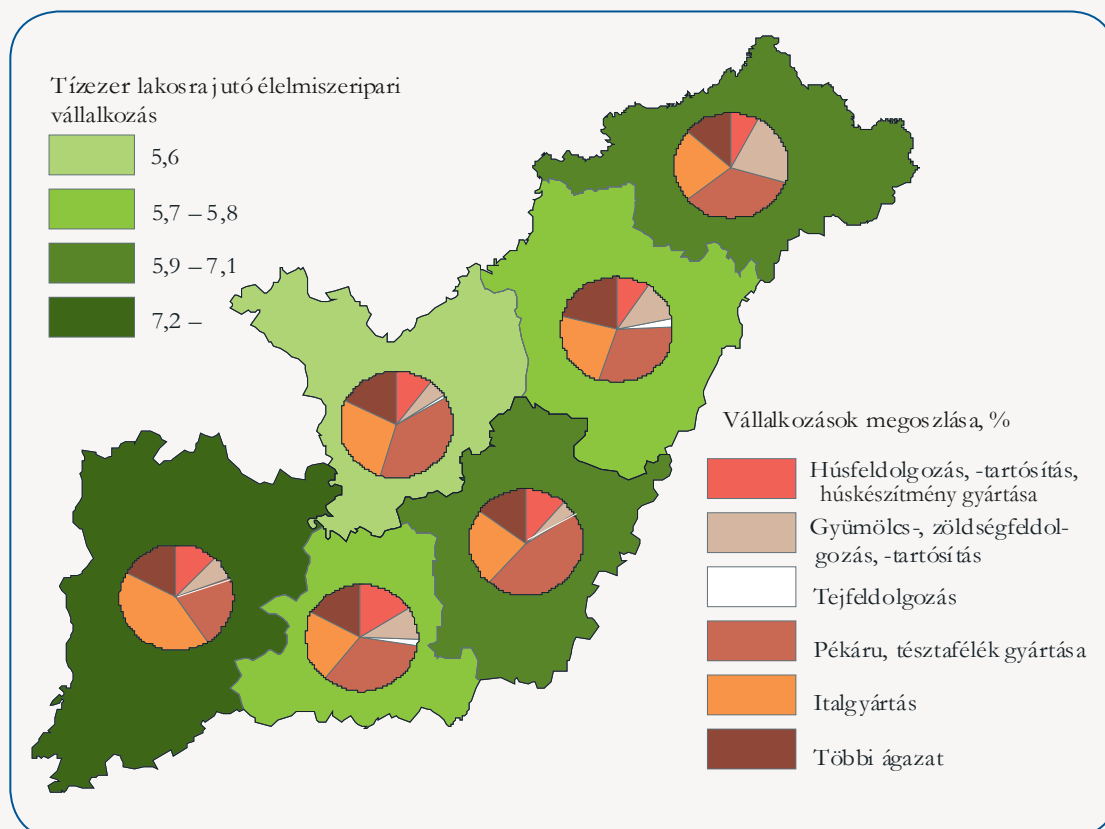
Az alföldi székhelyű működő élelmiszeripari vállalkozások, 2013

Álágazat	Száma	Megoszlása, %	Arány az ország (al)ágazatán belül, %	Létszám-kategória szerinti megoszlás, %			
				50 fő alatt	ezen belül: 10 fő alatt	50–249 fő	249 fő fölött
Húsfeldolgozás	215	10,9	37,9	9,5	8,4	26,9	47,6
Halfeldolgozás	2	0,1	22,2	0,1	0,1	–	–
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	211	10,7	42,5	10,3	10,8	15,7	19,0
Növényi, állati olaj gyártása	26	1,3	34,7	1,3	1,6	1,9	–
Tejfeldolgozás	23	1,2	23,0	0,9	1,0	4,6	4,8
Malomipari termék, keményítő gyártása	54	2,7	39,4	2,8	2,3	2,8	–
Pékáru, tésztafélék gyártása	618	31,2	30,7	31,8	27,0	24,1	14,3
Egyéb élelmiszer gyártása	176	8,9	28,6	8,9	9,5	9,3	9,5
Takarmány gyártása	74	3,7	41,8	3,6	2,9	7,4	–
Italgyártás	577	29,2	27,4	30,8	36,4	6,5	–
Dohánytermék gyártása	3	0,2	50,0	0,1	–	0,9	4,8
Élelmiszeripar összesen	1 979	100,0	31,4	100,0	100,0	100,0	100,0

Főtevékenysége alapján a térség élelmiszeripari vállalkozásainak legnagyobb hányada, egyaránt három-háromtizede italgyártással vagy pékáru, tésztafélék gyártásával foglalkozott, melyek az élelmiszeripari termelési értékből együttesen is csupán 14%-kal részesedtek.

25. ábra

Az Alföldön működő élelmiszeripari vállalkozások sűrűsége és szerkezete, 2013

Az italgyártás és a pékáru, tésztafélék gyártása alágazatok vállalkozásainak a térség többi élelmiszeripari szereplőjéhez mért száma az Alföld valamennyi megyéjében kiemelkedően magas.

Az élelmiszeripari szervezetek ágazati struktúráján belül a húsfeldolgozásba soroltak előfordulása is jelentős, főként Dél-Alföld megyéin belül. A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás szerepe Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében kiemelkedően nagy a többi térség strukturális ágazati jellemzőihez viszonyítva.

Az élelmiszer-feldolgozás versenyképességének javítása

A 2014–2020 közötti időszakban az élelmiszeripar támogatására mintegy 300 milliárd forint uniós forrás áll rendelkezésre. Az élelmiszer-feldolgozás versenyképességének javítását szolgáló Élelmiszer Fejlesztési Stratégiában kiemelt szerepet kap az élelmiszeripari vállalkozások stabil finanszírozási és gazdálkodási feltételeinek biztosítása, az innováció ösztönzése, az élelmiszeriparban dolgozók tudásának korszerűsítése, a magyar élelmiszerek piaci pozícióinak erősítése. A megvalósítandó célok között a belföldi értékesítés 7–10%-os, az export 30–40%-os bővítése, az ágazatban foglalkoztatottak számának 10–15 ezerrel történő emelése, az ágazat közvetlen jövedelmezőségének javítása szerepel. A kiegyensúlyozott élelmiszer-gazdálkodás egyik feltétele a stabil finanszírozás, mely kedvezményes kamatozású élelmiszeripari forgóeszköz hitelprogrammal biztosítható.

A fejlesztések kedvezményezettjei között kiemelt fontosságúak a hús- és baromfifeldolgozás, a tejfeldolgozás és a zöldség-, gyümölcsfeldolgozás területén működő vállalkozások.

4.3. Fontosabb élelmiszeripari ágazatok jellemzői

4.3.1. Húsfeldolgozás

A húsnak kiemelkedő szerepe van a kiegyensúlyozott táplálkozásban. Hazánkban a háztartásokban fogyasztott valamennyi húsféle egy főre jutó évi átlagos mennyisége mérséklődött 2000–2013 között, amiben jelentős szerepe volt a hús fogyasztói átlagára nagymértékű növekedésének.

Magyarország élelmiszeriparának legnagyobb ágazata a húsfeldolgozás. A térségi székhelyű húsipari vállalkozások 2013-ban 436,4 milliárd forint nagyságú termelési értéket állítottak elő, az alágazat országos termelésének hattizedét. Az Alföld adja az alágazat exportjának közel háromnegyedét.

A húsipari termelés három szakágazata, a húsfeldolgozás, -tartósítás, a baromfihús feldolgozása, tartósítása, valamint a hús-, baromfihús-készítmény gyártása. Ezek közül a baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazat realizálta a térség húsipari termelési értékének 45%-át, export értékesítési árbevételének 43%-át.

A dél-alföldi (elsősorban Bács-Kiskun és Csongrád megyei) székhelyű vállalkozások a térség húsipari termeléséhez 73, exportjához 81%-kal járultak hozzá. A termelés kisebb hányadát adó észak-alföldi székhelyű vállalkozások értékesítési árbevételének zöme, héttizede belföldi eladásokból származott.

Az Alföld húsiparába 2013-ban 7,3 milliárd forint nagyságú beruházás jutott. Az ország húsfeldolgozásába irányuló fejlesztéseinek 51%-a koncentrált az Alföldön. A vállalkozások fejlesztési forrásaik 63%-át gépek, berendezések, járművek beszerzésére, felújítására fordították. A beruházások a dél-alföldi székhelyű vállalkozásokra koncentráltak. Dél-Alföldön és Észak-Alföldön is a baromfihús-feldolgozás, -tartósítás fejlesztésére költöttek elsődlegesen.

2013-ban az Alföldön 215 húsipari vállalkozás működött, hattizedük Dél-Alföldön. Az ágazat térségi szereplőinek közel kéttizede tartozott a közepes- és nagyméretű vállalkozások közé. A húsipari vállalkozások több mint hattizede – főtevékenysége alapján – húsfeldolgozással és tartósítással, 21, illetve 16%-uk baromfihús-feldolgozással, illetve hús-, baromfihús-készítmény gyártásával foglalkozott.

4.3.2. Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás

A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás alágazat alföldi vállalkozásai 2013-ban 122,4 milliárd forint termelési értéket állítottak elő, az adott alágazat országos termelési értékének közel hattizedét. A térség élelmiszeriparán belül a második legnagyobb, a termelési érték alapján 12%-os arányú alágazat. Értékesítési

árbevétele nagyobb részt exporteladásokból realizálódott, amellyel az élelmiszeripar térségi külpiazi értékesítési árbevételéhez 19%-kal járult hozzá. A térségben a gyümölcs- és zöldségfeldolgozási főtevékenységű vállalkozások 2013-ban összesen 7,5 milliárd forintot fordítottak fejlesztésre, ami az alágazat országos beruházási értékének 78%-a. Az beruházások nagyobb része az észak-alföldi (ezen belül a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei) vállalkozásokat érintette, emellett a Bács-Kiskun megyébe jutó fejlesztések is jelentősek voltak.

Az Alföld gyümölcs- és zöldségfeldolgozása jellemzően Bács-Kiskun, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megyékre összpontosult, ahol a térségi alágazati termelés 90% feletti része valósult meg.

A gyümölcs-, zöldségtermesztésen belül 2013-ban a termelési érték 82%-át az ún. egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás szakágazat adta az Alföld valamennyi megyéjében. A gyümölcs- és zöldséglégyártás aránya 18%, ami döntően a Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megyei székhelyű szervezetek produktuma.

Az alágazatban 2013-ban észak-alföldi székhellyel 128, dél-alföldivel 85 vállalkozás működött. A térség vállalkozásai között három nagy (legalább 250 fős) vállalat van, ezek éves árbevétele egyenként meghaladta a 10 milliárd forintot. További hét vállalkozás alkalmazotti létszáma volt 100–249 fő közötti.

4.3.3. Növényi, állati olaj gyártása

A háztartások élelmiszer-fogyasztásában a zsiradékok mennyisége mérséklődik. Az egy főre jutó 2013. évi 16 kilogrammos fogyasztás növekvő részét, több mint felét az étolaj, olívaolaj, valamint a vaj, margarin adta, az állati zsiradékok mennyiségének mérséklődése mellett.

Az alföldi székhelyű növényi, állati olaj gyártásával foglalkozó alágazat a térség élelmiszeriparának termeléséből 3,4%-kal részesedett és az alágazat országos termelési értékének ötödét adta. Árbevételének hattizede a belföldi eladásokból realizálódott. Fejlesztésére a térség élelmiszeripari beruházásainak jelentős hányadát fordították, ami egyben azt is jelentette, hogy a növényi, állati olaj gyártásának országos fejlesztései szinte kizárólag – 98%-ban – az Alföldre irányultak. A beruházások döntően Dél-Alföld vállalkozásait érintették.

2015-ben 31 céget tartottak nyilván az alágazatban. A vállalkozások fele a 2006 óta eltelt időszakban kicserélődött. A jelentősebb növényolajgyártók többsége dél-alföldi székhelyű. A vállalkozói kör többnyire kis létszámot foglalkoztat. A vállalkozások többségének (74%-ának) éves értékesítési árbevétele legfeljebb 20 millió forint.

4.3.4. Tejfeldolgozás

2013-ban tejből fejenként évi 47, joghurtból, kefirből és tejfölből pedig együttesen 11 litert fogyasztottak a hazai háztartások. A tej fogyasztása mérséklődött, az említett tejtermékeké együttesen növekedett, és a nem említett tejtermékeké is emelkedett, illetve stagnált összességében 2000-től kezdve 2013-ig bezárólag.

A tejfeldolgozás az Alföld élelmiszeriparán belül a negyedik legnagyobb termelési értéket előállító alágazat. 2013. évi 87,5 milliárd forint nagyságú teljesítménye az ország tejfeldolgozó alágazata termelésének 34%-a volt. Értékesítési árbevétele nagyobb részt belföldi eladásokból realizálódott, a külpiazi értékesítések aránya 25% volt. Vállalkozásainál kétezer fő állt alkalmazásban, akiknek 57%-át Csongrád és Hajdú-Bihar megyében foglalkoztatták. Fejlesztésre 2013-ban 2,9 milliárd forint jutott, ami a tejfeldolgozás országos beruházási teljesítményértékének háromtizede.

Az alföldi székhelyű tejipari vállalkozások alapvetően Csongrád és Hajdú-Bihar megyékre koncentráltak, ahol a térség 2013. évi termelési értékének 86%-át állították elő.

Az alföldi székhelyű tejfeldolgozó vállalkozások hattizede mikrovállalkozás.

4.3.5. Malomipari termék, keményítő gyártása

Az Alföld 2013-ban az ország malomipari termelési értékéhez 20%-kal járult hozzá. Az alágazat az Alföld élelmiszeripari termelésének 4,2%-át adta, és háromnegyed részben hazai fogyasztásra termelt.

A malomipar a térségi beruházásokból termelési értékénél szerényebben, 1,6%-kal részesedett, és a megvalósult beruházások révén elsősorban a vállalkozások gépellátottsága és műszaki színvonala javult. A térség malomipari vállalkozásainál 800 fő állt alkalmazásban.

A malomipar hazai szereplőinek száma az 1992-es privatizációs hullámmal kezdődő koncentráció következtében 2004 és 2013 között országosan 22, az Alföldön 34%-kal esett vissza. A koncentráció jelenleg is tart. Nagy hagyományokkal bíró malomipari vállalkozások szűntek meg vagy olvadtak be – esetleg az ország más térségében regisztrált – nagyobb cégekbe. 2013-ban az 54 alföldi székhelyű működő malomipari vállalkozás több mint fele dél-alföldi székhelyű volt. Vállalkozásainak túlnyomó része mikrovállalkozás, a 10–49 fő közötti kisvállalkozások aránya 33%. Közepes méretű (50–249 fő között foglalkoztató) vállalkozásainak száma 3, nagyvállalata nincs az Alföldön.

4.3.6. Pékáru, tésztafélék gyártása

A háztartások egy főre jutó éves kenyérfogyasztása egy évtized alatt közel 14 kilogrammal, 40 kilogrammra mérséklődött. A pékáru, tésztafélék gyártása alágazat kiemelkedő jelentőségét termékeinek a mindennapi fogyasztásban betöltött szerepe indokolja. Az élelmiszeripar termelési értékéből való részesedése mérsékelte, az Alföldön 6,7% volt 2013-ban, 71,1 milliárd forint termelési érték mellett. A vállalkozások döntően a hazai piacot látták el termékeikkel. A termelés több mint négytizede Bács-Kiskun megyei székhelyű vállalkozásoknál képződött.

Az alágazat fejlesztésére 2013-ban a térségben működő vállalkozások 3,4 milliárd forintot fordítottak, ami elsősorban a gépek, berendezések beszerzésére irányult. A legtöbb fejlesztési forrást (a teljes beruházási összeg felét) Bács-Kiskun megyében használták fel. 2013-ban 8,7 ezer főt alkalmaztak, döntően a kenyér és friss pékáru gyártásában.

2013-ban az alágazatban 618 vállalkozás működött az Alföldön. A vállalkozások túlnyomó része kisvállalkozás, ezen belül mikrovállalkozás. Az 50 főnél nagyobbak aránya mindössze 4,7% volt.

4.3.7. Egyéb élelmiszerek gyártása

Az egyéb élelmiszer gyártása alágazatba cukor, édesség, tea, kávé, fűszer, ételízesítő, készétel, diétás élelmiszer előállítás, feldolgozása tartozik. Az Alföld élelmiszeriparában súlya az országosnál kisebb, a termelési érték alapján 6,2% volt 2013-ban. Az Alföldön az alágazat termelése – a cukorgyártás 2007. évi kivonulása (a szolnoki és kabai üzemek bezárása) óta – a fűszerek, készételek és ún. egyéb élelmiszerek gyártására terjed ki.

A 2013. évi 66,4 milliárd forint termelési értékének háromnegyed része a dél-alföldi, Bács-Kiskun és Csongrád megyei székhelyű vállalkozásoknál képződött. Az összes értékesítési árbevételén belül az export 50%-ot képviselt.

Alföldi székhellyel 2013-ban az alágazatban 176 vállalkozás működött, ahol 3200 főt alkalmaztak, 62%-ukat Dél-Alföld megyéiben. Fejlesztésre 5,7 milliárd forintot fordítottak, az alföldi élelmiszeripari beruházások 12%-át.

A fűszergyártás területén a dél-alföldi megyék országos vezető szerepét mutatja, hogy vállalkozásai a szakágazat országos termelési értékének 90% feletti részét állították elő 2013-ban. Tevékenységük döntően a térségben hagyományosnak számító paprika és hagyma termesztésére épül.

4.3.8. Takarmány gyártása, italgyártás, dohánytermék gyártása

A takarmány, az ital és a dohánytermék gyártása az élelmiszeriparnak az élelmiszer gyártásán, előállításán kívüli területei. Az Alföld élelmiszeriparán belül a takarmánygyártás az országoshoz hasonló, az ital- és a dohánytermékek gyártása kisebb súlyú, mint országosan. 2013-ban a térségi székhelyű szervezetek hozzájárulása az ország takarmánygyártásához 34, az italgyártáshoz 15, és a dohánygyártáshoz 17% volt.

A térségben a takarmánygyártás alágazat fejlesztésére 2013-ban 2,3 milliárd forintot fordítottak, ennek hattizede Észak-Alföldön realizálódott. Az alföldi térség takarmánygyártói döntően a haszonállat-eledel

termelésére szakosodtak. Az ágazatban előállított 98,2 milliárd forint termelési érték közel kétharmada Észak-Alföld (ezen belül Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyék), egyharmada Dél-Alföld vállalkozásainál képződött. Az ágazat zömében belföldi értékesítésre termel. A takarmánygyártásban 2013-ban 2,2 ezer fő állt alkalmazásban. Magyarországon a takarmánygyártással foglalkozó vállalkozások negytedede (74 cég) alföldi székhellyel működött 2013-ban, ezek közel hattizede mikrovállalkozás.

A túlnyomórészt belföldi értékesítésre termelő italgyártás az Alföld élelmiszeriparának a legnagyobb szervezetszámú ágazata. Ugyanakkor a vállalkozások termelési értéke viszonylag alacsony – 2013-ban 73,9 milliárd forint volt –, amivel a térség élelmiszeriparához 7,0%-kal járult hozzá. Az Alföld élelmiszeriparának 2013. évi beruházásaiból 6,9 milliárd forint az italgyártás ágazatba (ennek háromnegyede Bács-Kiskun megyébe) irányult. A tevékenység összességében és a jelentősebb szakágazatait tekintve nagyfokú dél-alföldi, ezen belül Bács-Kiskun megyei koncentrációjú. Dél-Alföldön az italgyártás termelési értékének több mint fele a szőlőbor, negyede a desztillált szeszes ital, ötöde az üdítőital, ásványvíz gyártásából tevődött össze. Észak-Alföldön az alacsony termelési értéken belül a desztillált szeszes ital gyártása a meghatározó.

Az ágazatot elaprózódott szervezeti keretek jellemzik, a gyártó cégek kevés kivétellel mikrovállalkozások. Az Alföldön 2013-ban – az összes élelmiszeripari szervezet mintegy háromtizede – 577 vállalkozás foglalkozott italgyártással. Ezek hattizede dél-alföldi székhellyel működött.

A térségben folyó dohánytermékek gyártása Észak-Alföldre, ezen belül Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékre összpontosul. A csekély számú vállalkozás 25,8 milliárd forint nagyságú termelési értéke a térségi élelmiszeripari teljesítmény 2,4 és a foglalkoztatottak 1,3%-át adja. Értékesítése kétharmad részben belföldi irányultságú.

Forrásjegyzék

Magyarország közép- és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiája 2014–2020, Földművelésügyi Minisztérium, 2015

KSH, A mezőgazdaság szerepe a nemzetgazdaságban, 2014. 2015

KSH, Statisztikai tükör 2015/81: Mezőgazdasági termőföldárak és bérleti díjak, 2014

KSH, Statisztikai tükör 2013/96: Az erdőgazdálkodás jellemzői

KSH, Statisztikai tükör 2013/79: A vadgazdálkodás jellemzői, 2008–2012

KSH, Statisztikai tükör 2013/84: A haltermelés és -fogyasztás alakulása a világon és Magyarországon

KSH, Magyarország környezetstatisztikai atlasza. 2005

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

info@ksh.hu

Telefon: (+36-1) 345-6789